

Kainuun Sote

Arvokas ja onnellinen lapsuus Kainuussa

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

C:27

Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Kainuun sote 2022

Työryhmä:

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Helena Saari, perhekeskuskoordinaattori
Anna-Liisa Kainulainen, va. tulosaluejohtaja, Hyvinvointipalvelut
Tarja Juppi, vastuualuepäällikkö, Lapsiperheiden sosiaalipalvelut
Marja-Liisa Ruokolainen, sosiaalialan erikoissuunnittelija

Kajaanin kaupunki
Eija Heikkinen, kasvun ja oppimisen tuen asiantuntija
Matti Ilvonen, kuraattori, Kainuun ammattiopisto

Paltamon kunta
Jenna Härkönen, hyvinvointiaktivaattori

Puolangan kunta
Tarja Raappana, vastaava sosiaalityöntekijä

Sotkamon kunta
Ville Manninen, kasvatusjohtaja
Jukka Mannermaa, kuraattori

Ristijärven kunta
Tiinaliisa Portano, rehtori/ sivistyspäällikkö

Itäsuomen sosiaalialan osaamiskeskus
Sanni Holopainen, suunnittelija

Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto
Maire Heikkinen, maakunnallinen nuorisovaltuusto

Kajaanin evankelisluterilainen seurakunta
Antti Minkkinen, kappalainen

Mannerheimin lastensuojeluliitto Kainuun piiri ry
Seija Karjalainen, toiminnanjohtaja

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (Kainuun sote)
Ostolaskut, PL 400
87070 Kainuu
Puh. (08) 61 561 (vaihde)
Faksi 08 718 0050
kirjaamo@kainuu.fi
sote.kainuu.fi
Kuvat: kannen kuva kuvapankki Pixabay

Kajaani 2022

Tiivistelmä

Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on lastensuojelulain mukainen suunnitelma, joka on laadittava ja tarkistettava vähintään kerran valtuustokauden aikana. Suunnitelma tulee lain mukaan ottaa huomioon kuntalain mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaan ja sen liitteisiin on koottu ajantasainen tieto lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilanteesta ja viime vuosien kehityksestä Kainuun alueella hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmista.

Suunnitelma on strateginen ja konkreettinen toimintaohjelma, jonka tulee lain mukaan sisältää seuraavat tiedot:

- lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta
- lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
- lastensuojelun tarpeesta kunnassa tai alueella
- lastensuojeluun varattavista voimavaroista
- lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
- yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palvelu ja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä
- suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on arjen pieniä tekoja, joita jokainen kainuulainen voi tehdä arjessaan. Toisaalta lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen on konkreettisia toimenpiteitä ja yhteiskunnan tavoitteellista toimintaa eriarvoisuuden vähentämiseksi ja palvelujärjestelmän parantamiseksi.

Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueelle. Hyvinvointialueilla toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Tavoitteena on perus- ja erityistason palvelujen entistä parempi yhteen toimivuus, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saumattomuus. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Uudistuksella on vaikutus myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan. Suunnitteluvuorokauden lainsäädännöllistä sisältöä ollaan myös uudistamassa, joten Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa tullaan tarkentamaan ja täydentämään niiltä osin vuoden 2023 aikana.

Suunnitelmassa kuvataan lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä tekijöitä sekä ongelmia ehkäiseviä toimia ja palveluja. Palveluja kuvataan sekä hyvinvointia tukevien rakenteiden että lastensuojelun palvelujärjestelmän näkökulmasta. Suunnitelmassa on kuvaus myös keskeisistä yhteistyömahdollisuuksista eri toimijoiden välillä. Yhteistyön lisäämisen tarve tulee olemaan kaikkien osapuolten, etenkin järjestöjen, yhdistysten ja seurakuntien kanssa. Suunnitelman tulee sisältää myös opiskeluhoitoa koskevan suunnitteluvuorokauden. Näiltä osin suunnitelmaa tullaan täydentämään vuoden 2022–2023 aikana.

Suunnitelman keskeiset tavoitteet nousevat Kainuun alueellisesta hyvinvointikertomuksesta. Nämä ovat lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (elintavat ja mielen hyvinvointi), vanhemmuuden tukeminen sekä ennaltaehkäisevien palvelujen ja toimintojen kehittäminen. Suunnitelma kytkeytyy kuntien, Kainuun soten sekä järjestöjen ja seurakuntien hyvinvointityöhön.

Hyvinvointisuunnitelma antaa kuntalaisille, palvelujen käytännön toteuttajille sekä luottamushenkilöille laaja-alaisen kokonaiskäsityksen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä tekijöistä ja toimista sekä käytössä olevista ja tarvittavista voimavaroista Kainuun alueella.

Sisällysluettelo

1 Kainuulainen Visio hyvinvoivasta lapsesta ja nuoresta	3
2 Lasten ja nuorten osuus Kainuun väestöstä sekä hyvinvoinnin nykytila	5
3 Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät tekijät sekä ongelmia ehkäisevät toimet ja palvelut	13
4 Lastensuojelun tarve, siihen varattavat voimavarat ja palvelujärjestelmä	24
5 Yhteistyön järjestäminen hyvinvointi- alueella eri viranomaisten, järjestöjen sekä seurakuntien kanssa ja vastuunjako	28
6 Suunnitelman tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit	29
7 Lasten ja nuorten hyvinvointi- suunnitelman hyväksyntä, seuranta ja arviointi	41
Lähdeluettelo	42
Julkaisuluettelo	52

Kuviot, taulukot ja liitteet

Taulukko 1. Alle 15 -vuotiaiden osuus väestöstä Kainuun eri kunnissa 2020, Tilastokeskus .	5
Kuvio 1. Erittäin tyytyväinen elämäänsä perusopetuksen 8. ja 9. luokka, THL	7
Kuvio 2. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus 8. ja 9. luokka, THL	7
Kuvio 3. Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla 8. ja 9. luokka, THL	8
Kuvio 4. Ei yhtään läheistä ystävää 8. ja 9. luokka, THL	8
Kuvio 5. Ei syö aamupalaa joka arkipäivä 8. ja 9. luokka, THL	9
Kuvio 6. Ei syö aamupalaa joka arkipäivä, ammatillinen oppilaitos, THL	9
Kuvio 7. Ei yhtään kaveria 4. ja 5. luokka (2017–2021), THL	10
Kuvio 8. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa 4. ja 5. luokka. (2017–2021), THL	10
Kuvio 9. Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa 4. ja 5. luokka (2017–2021)	11
Kuvio 10. Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana 4. ja 5. luokka (2017 – 2021)	11
Kuvio 11. Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä 8. ja 9. luokka, THL	12
Taulukko 2. Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kehittämiskohteet 2022–2025	30
Liite 1. Kainuun lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi-indikaattoritiedot THL:n Sotkanet.fi – palvelusta	46
Liite 2. Yhteenveto Kainuun lasten ja nuorten terveystottumuksista indikaattoritiedot THL:n Sotkanet.fi – palvelusta	

1 Kainuulainen Visio hyvinvoivasta lapsesta ja nuoresta

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus (LOS) sekä kansallinen lainsäädäntö luovat perustan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalle. Lapsella ja nuorella on perustuslain mukaiset kansalaisen oikeudet, oikeudet osallistumiseen, oppimiseen, palveluihin sekä huolenpitoon ja erityiseen suojeluun. Useat säännökset velvoittavat kuntia ja ammattilaisia monialaiseen yhteistyöhön ja yhteistoimintaan. Koska lainsäädäntö antaa vain yleisiä suuntaviittoja ja vähän ohjausta käytännön työhön, edellyttää se sitoutumista yhteiseen työhön yli ammatti- ja hallinnollisten rajojen.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus Kainuuseen, helposti lähelläsi (Hellä) -hanke toteutetaan vuosina 2020–2023. Kainuun soten HELLÄ-hankkeen toiminta jakaantuu viiteen painopisteeseen ja työpakettiin. Tulevaisuuden sotekeskuksen yksi työpaketeista sisältää perhekeskustoiminnan tehostamisen ja yhteistyön vahvistamisen kuntien sivistystoimen (varhaiskasvatus ja koulut) kanssa. Keskeisin hyötytavoite tässä työpaketissa on ennaltaehkäisevän ja ennakoivan työn vahvistaminen, monialaisen yhteistyön lisääminen sekä laadun ja vaikuttavuuden parantuminen. Tavoitteena on lisätä kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvää sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen ammattilaisten välistä moniammatillista yhteistyötä. Tavoitteena on tiedon lisääminen ja perustehtävien kirkastaminen.

Kainuulainen Visio hyvinvoivasta lapsesta ja nuoresta on kehitetty yhteistyössä Hellä – hankkeen Sivi-sote strategiatyön yhteistyön ytimessä ja sen ovat hyväksyneet työryhmän keskeiset strategiatason toimijat.

Visio

Arvokas ja onnellinen lapsuus Kainuussa

Hyvinvoinnin, tasapainoisen kehityksen ja turvan takaaminen kaikille lapsille ja nuorille

Arjen tekoja lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi

Jokainen kainuulainen voi omalla toiminnallaan edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Arjen yksinkertaiset teot liittyvät ilmiöihin ja asioihin, joihin vaikuttamalla erot lasten ja nuorten hyvinvoinnissa kaventuisivat koko maahan nähden. Arjen teot liittyvät vanhemmuuteen, perheen yhteiseen toimintaan, arkeen ja yksinkertaisiin asioihin.

Mistä on arjen teot tehty?

Säännöllisestä yöunesta ja levosta
Yhteisistä ruokahetkistä
Leikkimisestä ja liikkumisesta
Maltillisesta ruutuajasta
Ystäväistä ja sukulaisista
Yhteisistä lukuhetkistä
Savuttomasta, päihteettömästä elämästä
Koulunkäynnistä ja yhteydenpidosta
Turvallisista aikuisista, kuulevista korvista
Kulttuuritapahtumiin osallistumisesta
Omasta hyvinvoinnista huolehtimisesta
Avun pyytämisestä ja vastaanottamisesta
VÄLITTÄMISESTÄ

Lisätietoa ja vinkkejä arkeen:

- [Päihdelinkki](#)
- [Neuvokas perhe](#)
- [MLL – Mannerheimin lastensuojeluliitto](#)
- [Suomen vanhempainliitto](#)
- [KASPER - Kasvatus ja perheneuvonta ry](#)
- [Martat](#)
- [Lapsiasiavaltuutettu ja lasten sivut](#)
- [Vanhempien Akatemia](#)
- [Lasten seurassa ohjelma](#)
- [Liikkumisen suositukset - UKK-instituutti \(ukkinstituutti.fi\)](#)

2 Lasten ja nuorten osuus Kainuun väestöstä sekä hyvinvoinnin nykytila

Vuoden 2020 lopussa Kainuun väkimäärä oli 71 664, josta alle 15-vuotiaita oli 14 prosenttia. Kainuussa on yhden vanhemman perheitä noin 20 % perheistä, vähemmän kuin muualla maassa. Oheisessa taulukossa on kuvattu alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä Kainuun eri kunnissa.

		2020
Hyrynsalmi	Väkiluku	2 199
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	9,2
Kajaani	Väkiluku	36 567
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	15,6
Kuhmo	Väkiluku	8 042
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	10,8
Paltamo	Väkiluku	3 235
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	12,3
Puolanka	Väkiluku	2 491
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	9,1
Ristijärvi	Väkiluku	1 235
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	10,2
Sotkamo	Väkiluku	10 301
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	14,9
Suomussalmi	Väkiluku	7 594
	Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä, %	10,1

Taulukko 1. Alle 15 -vuotiaiden osuus väestöstä Kainuun eri kunnissa, Tilastokeskus

Lapsilla, nuorilla ja perheillä on Kainuussa paljon hyvää ja toimivaa, jotka edistävät sekä ylläpitävät heidän hyvinvointiaan ja terveyttään. Luonnonläheinen kasvu- ja toimintaympäristö antavat mahdollisuuden monipuoliselle omaehtoiselle perhe- ja yksilötason terveyden ja hyvinvoinnin toiminnalle ja edistämiseksi. Perheiden omaehtoinen toiminta on riittävää kunnan, järjestöjen, yhdistysten sekä seurakuntien tarjoamalla mahdollisuuksilla. Kouluissa on lisätty toimenpiteitä harrastusmahdollisuuksiin osallistumisesta, jotta jokaiselle lapselle tai nuorelle löytyisi oma harrastus. Kulttuuritarjontaa on lisätty, esimerkiksi varhaiskasvatuksessa osassa kuntia toimii kulttuurivastaavat. On toimenpiteitä, joilla kiinnitetään huomiota liikkumiseen, terveelliseen ravintoon, sosiaalisiin suhteisiin, ennaltaehkäiseviin palveluihin, palvelurakentamiseen, eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön, nuorten sekä perheiden vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen. Tehdyt toimenpiteet eivät kuitenkaan ole vielä riittäviä, jotta yhteinen visio lasten ja nuorten hyvinvoinnista toteutuu. Vuoden 2021 eri selvitysten, hyvinvointi-indikaattoreiden ja kouluterveyskyselyn mukaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen vaatii toimenpiteitä, jotka tässä suunnitelmassa on nostettu kehittämiskohteiksi vuosille 2022–2025.

Pienten lasten perheistä työttömyyttä on vuoden 2020 aikana ollut 10 %. Lapsiperheiden pienituloisuusaste on 9,1 %. Yhden huoltajan talouksissa vastaava luku on 23,1 %. (2018). Lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi on julkaistu kokoava selvitys ja politiikkatoimet, [Eroon lapsiperheköyhyydestä \(Kemppi 2021\)](#).

Selvityksen mukaan arjen haasteissa esille nousi matalien tulojen vaikutus arjen suunnitteluun ja valintoihin. Vähävaraisuuden tuoma häpeä ja stressi, joka heijastuu huoltajille jopa arvottomuuden ja kakkosluokan kansalaisen kokemuksina. Koronakriisin tuomat vaikutukset heijastuvat perheiden arkeen. Lomautukset ja irtisanomiset ovat vaikeuttaneet perheiden toimeentuloa, ja etäkoulunkäynti on tuonut lisäkustannuksia esimerkiksi laitehankintojen ja kasvaneiden ruokakustannusten myötä. Selvitykseen on koottu toimenpide-ehdotuksia lapsiperheköyhyyden vähentämiseksi, joita on tarkasteltu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma laadintatyön yhteydessä.

Kainuun alueellisessa hyvinvointikertomuksessa todetaan, että elintapaohjaus ja tuki tulisi kohdistua erityisesti terveellisen ravitsemuksen, liikunnan, päihteettömyyteen ja riittävän unen merkityksen korostumiseen sekä suun terveyteen. On tärkeää huomioida toimintarajoitteisten lasten ja nuorten mahdollisuudet esimerkiksi liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi.

Mielen hyvinvoinnin ja terveyden ongelmat ovat havaittavissa jo alakouluikäisillä. Myös seksuaaliterveyden edistäminen on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa lapsen ikätaso huomioiden. Lasten ja nuorten yksinäisyyden, kiusaamisen, kaltoinkohtelun ja muiden psykososiaalisten ongelmien tilannetta tulisi selvittää ja kehittää vaikuttavia toimia niiden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Erityisesti tyttöjen kokemia hyvinvoinnin vajeita tulisi selvittää. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen on tärkeää huomioida myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten tilanne ja perheiden mahdollisuudet saada tukea ja apua asiaan liittyen.

Keskeistä lasten hyvinvoinnin tilan arvioinnissa on ulottaa arviointia ns. juurisyihin eli niihin tekijöihin, joiden on tunnistettu ennakoivan pulmien kasautumista. Juurisyiksi voidaan Halmeen (2018) mukaan tunnistaa

- 1) perheen vuorovaikutussuhteet,
- 2) osallisuus ja yhteisöön kiinnittyminen sekä
- 3) mielen hyvinvointi.

Palvelujen osalta on tärkeää turvata palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja resurssit sekä pyrkiä muutokseen palvelujen kustannusrakenteessa (Kainuun alueellinen hyvinvointikertomus 2021–2024).

Osallisuus on vahvasti yhteydessä hyvinvointiin, matalan osallisuuden kokemuksen on todettu liittyvän muun muassa vakavaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen sekä yksinäisyyteen. Kokemus osallisuudesta lisää hyvinvointia, turvallisuutta, uskoa tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin. Tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.)

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta voidaan edistää sosiaali-, terveys-, sivistys, järjestöjen, yhdistysten, seurakuntien kuin vapaa-ajan palveluissa.

Osallisuustyö täydentää ja uudistaa nykyistä hyvinvointijärjestelmää. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpiteissä on kiinnitetty erityistä huomiota osallisuuden toteuttamiseksi.

Keskeisiä tuloksia lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattoritiedoista (THL) 2019–2021 koko Kainuun osalta.

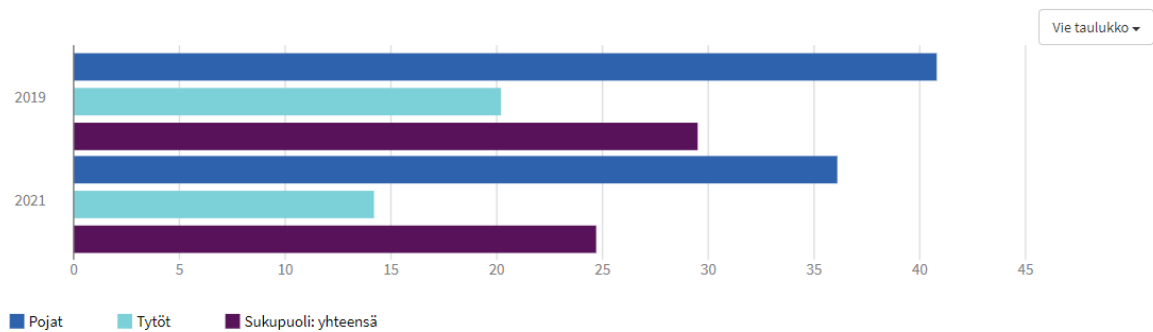
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Erittäin tyytyväinen elämäänsä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat erittäin tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä.

Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

Kuvio 1. Erittäin tyytyväinen elämäänsä perusopetuksen 8. ja 9. luokka, THL

Kouluterveyskyselyn 2021 tulosten mukaan Kainuulaisten nuorten tyytyväisyys elämään on laskenut (kuvio 1). Kysely on tehty aikana, jolloin koronaan liittyvät toimenpiteet koulu (etäkoulu), harrastus sekä muissa vapaa-aikaan liittyvissä toiminnoissa rajoitukset ovat vaikuttaneet merkittävästi lasten, nuorten ja perheiden elämään. Koronarajoituksilla on ollut vaikutusta myös vanhempien työllisyystilanteeseen mahdollisten lomauttamisien myötä. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on lisääntynyt etenkin tyttöjen osalta (kuvio 2).

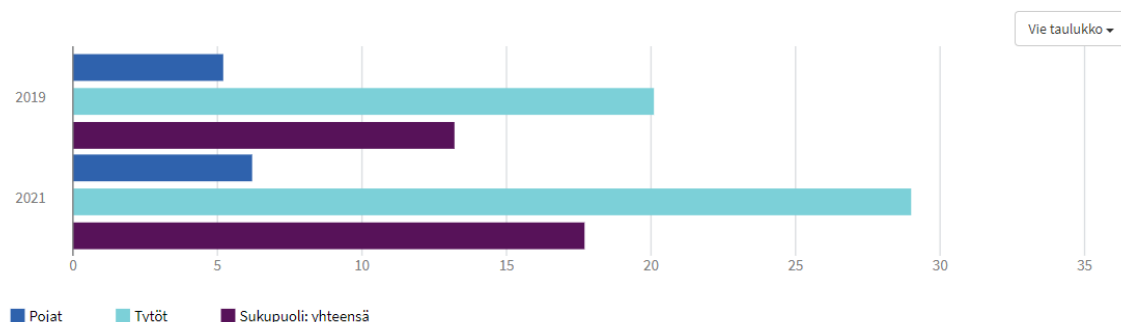
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat kokeneet kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kahden viime viikon aikana. Ajoittaiset ahdistuksen tunteet ovat osa nuoren normaalia elämää. Läheiset ihmiset voivat tukea ahdistuksen tunteiden kanssa pärjäämistä ja nuoren selviytymistä iänmukaisista haasteista. Varsinaisen ahdistuneisuushäiriön syntyyn vaikuttavat perinnöllinen alttius ja ympäristötekijät, erityisesti lapsuusiässä ja nuorena koettu väkivalta, hylkäämiskokemukset ja muut liiallisesti kuormittavat ympäristötekijät.

Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

Kuvio 2. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus 8. ja 9. luokka, THL

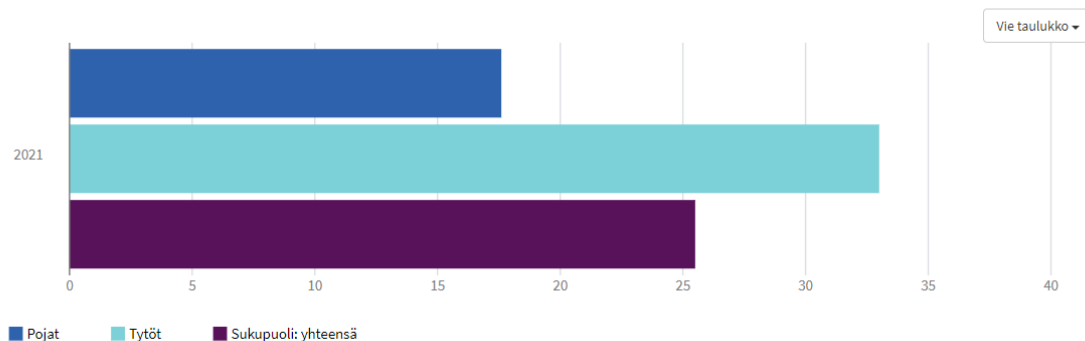
Perustulokset, nuoret 2019 ja 2021

Lähde: Kouluterveyskysely

Indikaattori: Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka ovat kokeneet syrjintää koulussa/oppilaitoksessa tai vapaa-ajalla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana.

Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

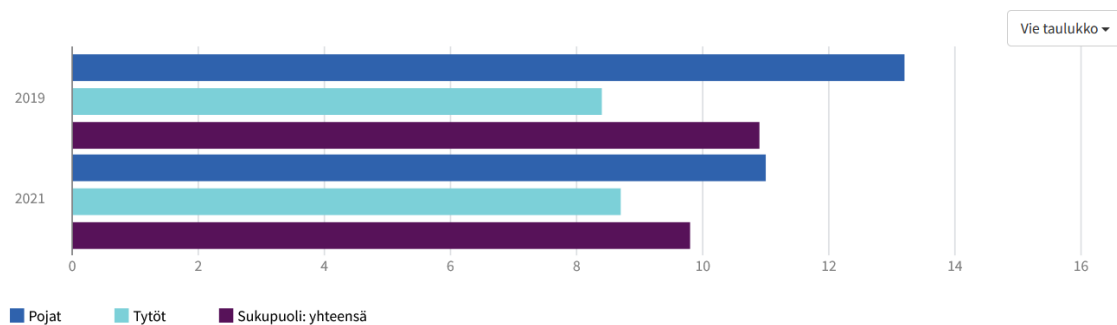
Kuvio 3. Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla 8. ja 9. luokka, THL

Tytöt ovat kokeneet syrjintää enemmän kuin pojat koulussa ja vapaa-ajalla viime vuoden aikana (kuvio 3). Pojilla tilanne läheisen ystävän puuttumisesta on hiukan kohentunut vuodesta 2019, kun tyttöjen osalta tilanne on kutakuinkin ennallaan (kuvio 4).

Indikaattori: Ei yhtään läheistä ystävää, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), joilla ei ole yhtään läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Suurimmalla osalla lapsista ja nuorista yksinäisyyden tunne on ohimenevää ja usein paras kaveri löytyy ja tunne porukkaan kuulumisesta palautuu.

Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

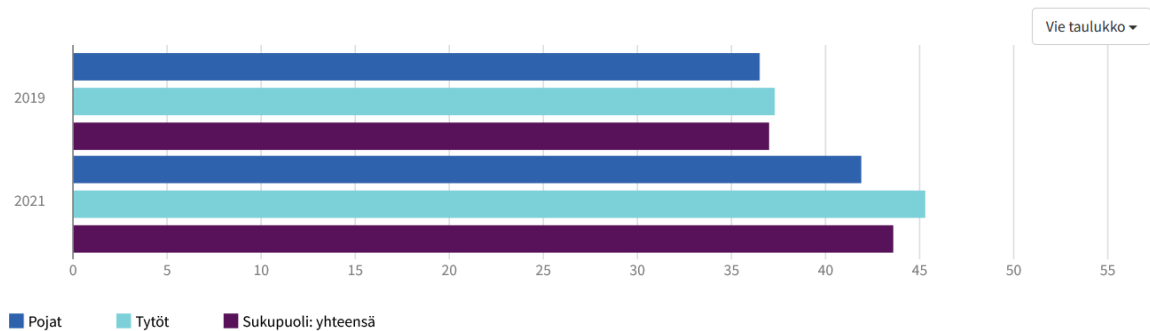

Kuvio 4. Ei yhtään läheistä ystävää 8. ja 9. luokka, THL

Indikaattori: Ei syö aamupalaa joka arkiamu, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka eivät syö aamupalaa joka arkiamu.

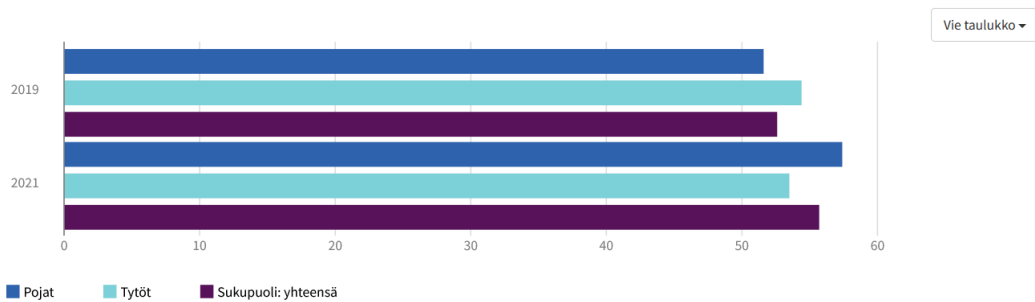
Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

Kuvio 5. Ei syö aamupalaa joka arkiamu 8. ja 9. luokka, THL

Kuviossa 5 on kuvattu indikaattorilla, ei syö aamupalaa joka arkiamu 8. ja 9.lk nuorten osuus sekä kuviossa 6 ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden osuus.

Kainuun hyvinvointialue, Ammatillinen oppilaitos

Kuvio 6. Ei syö aamupalaa joka arkiamu, ammatillinen oppilaitos, THL

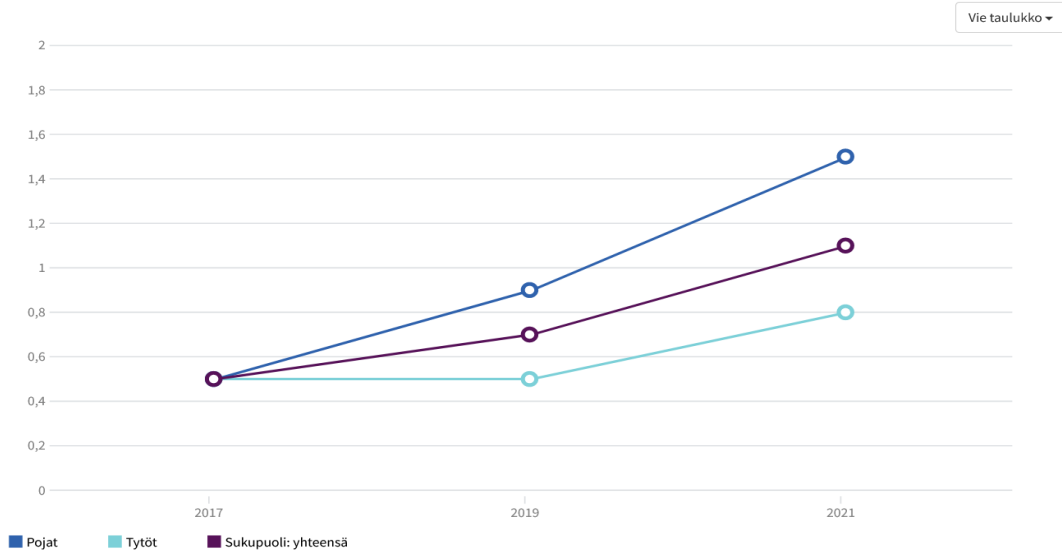
Keskeisinä tuloksina koko maan osalta kouluterveyskyselyssä 2021 on todettu, että ammatillisten oppilaitosten opiskelijat jättivät aamupalan yleisemmin väliin kuin lukiolaiset ja perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaat. Noin kolmannes (30–38 %) nuorista kertoi, että ei syö koululounasta päivittäin. Vähintään tunnin päivittäin siten, että hengästyy, liikkui 8. ja 9. luokan oppilaista 24 % ja 15–18 % toisen asteen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista. Noin kolmannes perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaista sekä lukion opiskelijoista kertoi vähäisestä viikoittaisesta vapaa-ajan liikunnan harrastamisesta, ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 42 %. Perusopetuksen 8. ja 9. luokan sekä lukion tytöistä 38 % ja pojista 20 % oli yrittänyt viettää vähemmän aikaa netissä. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista tästä kertoi 30 % tytöistä ja 19 % pojista. Vuonna 2021 nuorista lähes 15 % kertoi, ettei ollut usein syönyt tai nukkunut netin takia. Vuonna 2019 tästä kertoi noin joka kymmenes.

Kainuussa lasten osalta 4. ja 5. luokan tuloksissa kaverin puuttuminen on lisääntynyt vuodesta 2017 (kuvio 7). Koulukiusattuna oleminen tyttöjen osalta on lisääntynyt vuodesta 2019, puolestaan poikien osalta se on laskenut (kuvio 8).

Indikaattori: Ei yhtään hyvää kaveria, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), joilla ei ole yhtään hyvää kaveria. Sosiaalisesti yksinäiseltä lapselta ja nuorelta puuttuvat kaverit. Emotionaalisesti yksinäisellä voi olla paljonkin kavereita, mutta tosiystävä puuttuu. Emotionaalisesti yksinäinen lapsi tai nuori kokee, että hänellä ei ole omaa läheistä ystävää, jolle voisi puhua luottamuksellisesti omista asioista, joka välittäisi ja jolle olisi tärkeä. Pojat kärsivät tyttöjä enemmän emotionaalisesta yksinäisyydestä. Pojista ajatellaan usein, että he viihtyvät porukoissa, vaikka moni poika kaipaa läheistä ystävää.

Kainuun hyvinvointialue

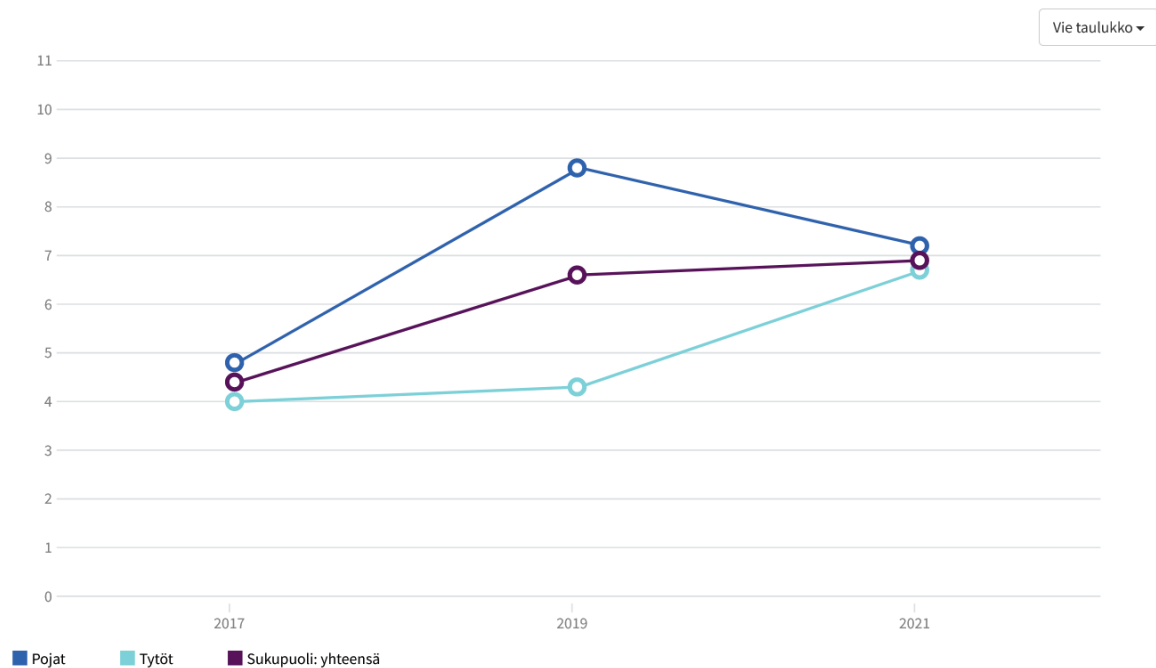

Kuvio 7. Ei yhtään kaveria 4. ja 5. luokka (2017–2021), THL

Indikaattori: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), joita on kiusattu koulussa vähintään kerran viikossa lukukauden aikana.

Kainuun hyvinvointialue

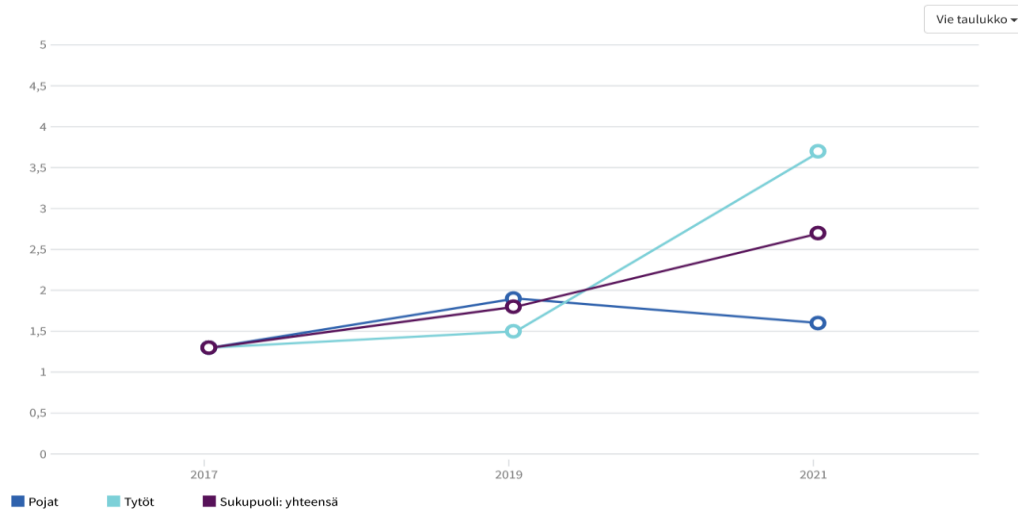

Kuvio 8. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa 4. ja 5. luokka. (2017–2021), THL

Indikaattori: Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), jotka eivät pysty juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan.

Kainuun hyvinvointialue

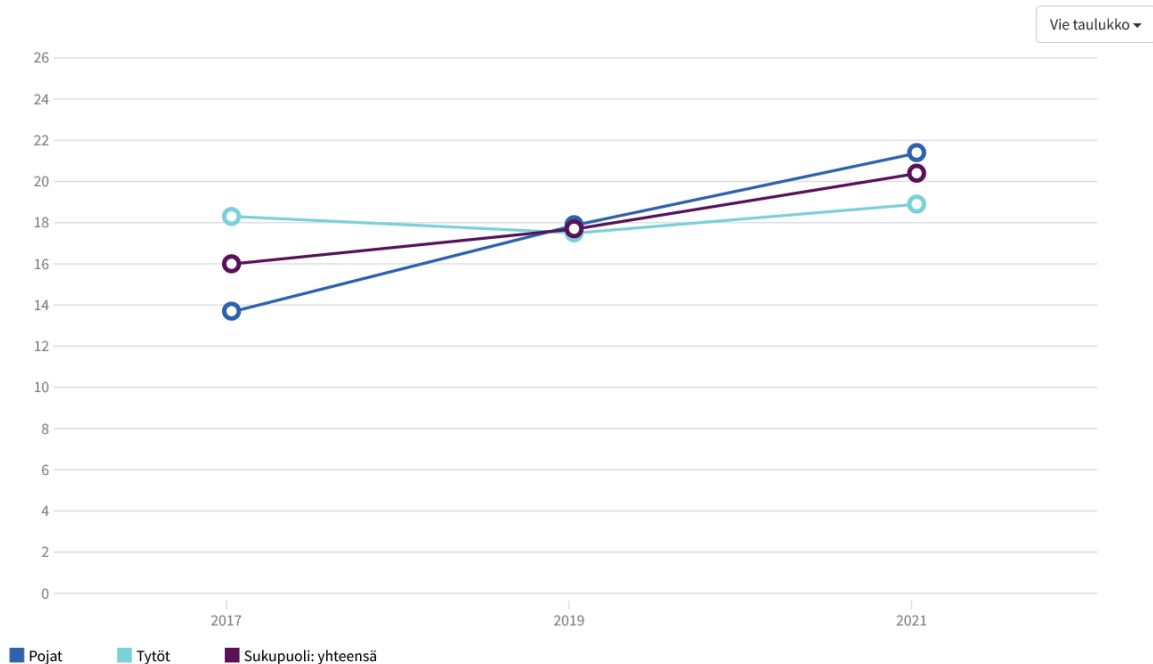
Kuvio 9. Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa 4. ja 5. luokka (2017–2021)

Keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ovat lisääntyneet 4 ja 5 luokkalaisista etenkin tyttöjen osalta kun puolestaan poikien osalta kehitys on laskeva (kuvio 9). Koulukuraattorikäyntien lisääntyminen näkyy vuodesta 2017 etenkin poikien keskuudessa (kuvio 10).

Indikaattori: Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden lasten osuudesta (%), jotka ovat käyneet koulukuraattorilla lukuvuoden aikana.

Kainuun hyvinvointialue

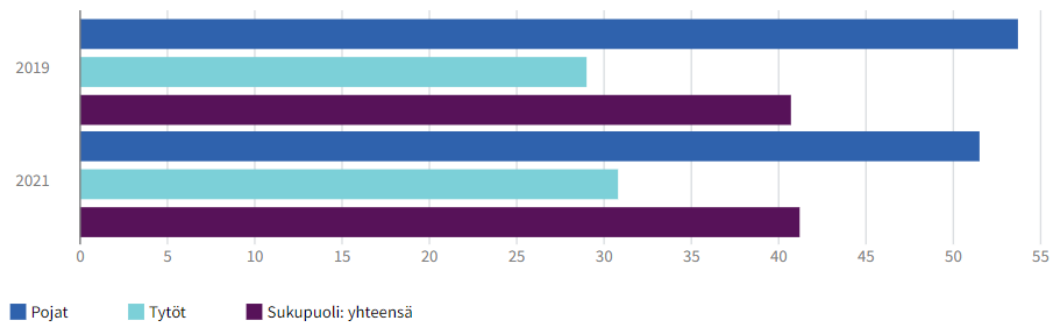
Kuvio 10. Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana 4. ja 5. luokka (2017 – 2021)

Suun terveyden osalta poikien hampaiden harjaus on hiukan kohentunut vuoteen 2019 verrattuna, mutta suhteellisesti määrä on korkea edelleen yli 50 % vastaajista. Tyttöjen kohdalla on näkyvissä myös suunnan kasvua (kuvio 11).

Indikaattori: Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, %

Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka kertovat, että he harjaavat hampaansa harvemmin kuin kahdesti päivässä.

Kainuun hyvinvointialue, Perusopetus 8. ja 9. lk

Kuvio 11. Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä 8. ja 9. luokka, THL

Kainuun hyvinvointialueen kouluterveyskyselyn 2021 (THL) ja liitteenä olevan hyvinvointitiedon tulosten mukaan Kainuun lasten, nuorten ja perheiden terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisen painopistealueet ovat: Elintapojen ja mielen hyvinvoinnin tukeminen, vanhemmuuden tukemisen vahvistaminen sekä ennaltaehkäisevien palvelujen ja toimintojen kehittäminen (taulukko 2).

Liite (1) on kuvattu Kainuun lasten, nuorten ja perheiden indikaattoritiedot vertailtuna valtakunnalliseen tilanteeseen. Indikaattorin punainen tausta kertoo Kainuun huonommasta tilanteesta koko maahan verrattuna ja vihreä paremmasta.

Yhteenvedot on tehty MLL:n Kainuun piirin työkalulla, johon indikaattoritiedot on koottu THL:n Sotkanet.fi -palvelusta. Työkalun avulla on mahdollista saada myös kuntakohtaiset tiedot ja vertailut esimerkiksi koko Kainuun tilanteeseen. Koontien avulla on mahdollista seurata indikaattoritietoja vuosittain.

3 Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät tekijät sekä ongelmia ehkäisevät toimet ja palvelut

Neuvolapalvelut

Lasten systemaattinen hyvinvoinnin seuranta alkaa jo äidin raskausaikana neuvolassa ja jatkuu varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyönä kouluikään asti. Tukipalvelujen toimeenpanossa noudatetaan varhaisen tuen periaatetta. Lähes kaikissa kunnissa lapsille tehdään 3-, 4-, 5- ja 6-vuotiaina hyvinvointiarviot yhteistyössä huoltajien ja lastenneuvolan kanssa. Arvioiden lähtökohtana ovat kasvatuskumppanuus ja tarkastelussa painotetaan perheen sekä lapsen voimavaroja. Perheneuvolan konsultaatiota käytetään, jos lapsen kehityksessä havaitaan huolen aiheita. Lasten puheterapia toimii tiiviissä yhteistyössä lastenneuvoloiden kanssa, josta tehdään tarvittaessa arviointipyyntö puheterapeutille. Puheterapiassa arvioidaan ja ohjataan mm. vuorovaikutukseen, puheeseen ja kieleen liittyvissä pulmissa. Puheterapeutit toimivat yhteistyössä myös varhaiskasvatuksen, muiden terapeuttien, perheneuvolan, koulupsykologien ja erikoissairaanhoidon kanssa.

Huoltajat ovat aina mukana hyvinvointiarviota tehtäessä ja lapsen tarvitsemat tukipalvelut suunnitellaan yhdessä. Lasten kokonaisvaltainen kuntoutus on myös hyvinvoinnin tukemista. Tukipalvelujen toimeenpanossa noudatetaan varhaisen tuen periaatetta ja keskeinen väline tämän toteuttamiseksi on lapsen varhaiskasvatuksen suunnitelma. Kainuussa varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan yhteistyökäytännöt on sovittu ja päivitetty kuntakohtaisina.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen järjestämisestä on säädetty varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen alkaa sen kuukauden alusta, jonka aikana hän täyttää yhdeksän kuukautta. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän

jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työkuviensa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Kunnan päiväkodissa ja perhepäivähoidossa järjestämästä varhaiskasvatuksesta perittävästä asiakasmaksusta säädetään laissa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (1503/2016). Varhaiskasvatuksesta perittävä asiakasmaksu määräytyy perheen koon ja tulojen sekä lapsen varhaiskasvatuksessa vietetyn ajan perusteella.

Varhaiskasvatuksen kestäessä keskimäärin vähintään 35 tuntia viikoittain, voidaan kuukausimaksuna periä kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksu. Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa korkeintaan 20 tuntia viikossa, kuukausimaksu on enintään 60 prosenttia kokoaikaisesta maksusta. Varhaiskasvatuksen kestäessä enemmän kuin 20 tuntia, mutta alle 35 tuntia viikoittain, kunnan tulee periä maksu, joka on suhteutettu varhaiskasvatusaikaan. Maksu voi kokoaikaisessa varhaiskasvatuksessa olla 1.8.2022 alkaen ensimmäisen lapsen osalta enintään 295 euroa kuukaudessa. Lasta koskevaa 28:ää euroa pienempää maksua ei periä. Muusta kunnan järjestämästä varhaiskasvatuksesta ja kunnan tilapäisesti antamasta varhaiskasvatuksesta voidaan periä kunnan päättämä asiakasmaksu.

Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen vaihtoehtona perhe voi hakea Kelasta kotihoidon tukea. Työsopimuslain mukaan vanhemmilla on oikeus saada työstä palkatonta hoitovapaata, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Molemmat vanhemmat eivät voi olla samanaikaisesti hoitovapaalla. Hoitovapaan ajalta maksetaan kotihoidon tukea. Kotihoidon tuki muodostuu hoitorahasta sekä hoitolisästä, jonka saaminen riippuu perheen koosta ja tuloista. Kunta voi lisäksi maksaa kotihoidon tuen saajalle kuntalisää. Kotihoidon tukea saava, lasta hoitava henkilö voi olla lapsen vanhempi tai muu huoltaja tai vanhemman tai huoltajan kanssa asuva avo- tai aviopuoliso. Kotihoidon tukea voidaan maksaa myös, jos lapsesta huolehti muu henkilö tai palkattu hoitaja.

Toinen vaihtoehto kunnan järjestämälle varhaiskasvatukselle on se, että perhe voi hakea Kelasta yksityisen hoidon tukea alle kouluikäisen lapsen hoidon järjestämiseksi. Lasta voi hoitaa joko yksityinen päiväkotitoimitus, ryhmäperhepäivähoidon yksikkö tai yksityinen hoitaja. Yksityisen hoidon tuki muodostuu hoitorahasta sekä hoitolisästä, jonka saaminen riippuu perheen koosta ja tuloista. Kunta voi lisäksi maksaa yksityisen hoidon tukeen kuntalisää.

Sekä kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen että yksityisten palvelun tuottajien järjestämän tai tuottaman päiväkotitoiminnan ja -perhepäivähoidon yleinen suunnittelu, ohjaus ja seuranta kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Esi- ja perusopetus

Esi- ja perusopetuksen järjestämisestä määrää perusopetuslaki (628/1998). Oppivelvollisen on osallistuttava tämän lain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävänsä esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Jos oppivelvollinen ei osallistu tämän lain mukaisesti järjestettyyn opetukseen, oppivelvollisen asuinkunnan tulee valvoa oppivelvollisen edistymistä.

Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia. Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria. Vammaisella ja muulla

erityistä tukea tarvitsevilla oppilaalla on lisäksi oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä perusopetuslain 39 §:n nojalla järjestettävät palvelut.

Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville 26 §:n 1 momentissa tarkoitetuille oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Lisäksi kunta on velvollinen järjestämään oppivelvollisuuden alkamisvuonna esiopetusta oppivelvollisuuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille ja niille lapsille, jotka tämän lain 27 §:n nojalla aloittavat perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin. Kunnan velvollisuus järjestää perusopetusta lakkaa oppilaan päättäessä perusopetuksen suorittamisen siten kuin 26 §:n 1 momentissa säädetään.

Laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan 2021. Jatkossa oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon (ylioppilastutkinto tai ammatillinen tutkinto).

Perusopetuksen oppimäärä on laajuudeltaan yhdeksänvuotinen. Esiopetus kestää yhden vuoden, mutta tällä hetkellä on menossa kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu, johon osa Kainuun kunnista kuuluu. Valtioneuvosto päättää opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen (**tuntijako**).

Opetushallitus päättää perusopetuksen eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista (opetussuunnitelman perusteet). Perusopetusasetuksen mukainen vuosiluokkiin sitomaton opetus edellyttää, että siitä on maininta kunnan/koulun opetussuunnitelmassa. Vuosiluokkiin sitomattomaan opetukseen osallistuvilla oppilaille tulee laatia oma opinto-ohjelma, jonka mukaan opetus toteutetaan.

Jos perusopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen. Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai varhaiskasvatusta tarkoitetusta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on vastaavasti oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai varhaiskasvatukseen. Perusopetusta tai esiopetusta saavalla oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Oppilaan päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Jos oppilas on lukuvuoden alkaessa täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään kolme tuntia.

Esiopetuksen ja perusopetuksen oppilashuolto ja tuen porrastus

Oppilashuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa [1287/2013](#). Opetushallitus valmistelee opetussuunnitelman perusteita koskevan päätöksen esiopetusta, oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä koskevilta osiltaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysalan tutki-

mus- ja kehittämiskeskuksen kanssa. Opetuksen järjestäjän tulee määrätä myös kodin ja koulun yhteistyön sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistä vasta.

Tehostettu ja erityinen tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tämän lain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa siten kuin hallintolain [434/2003, 34 §:ssä](#) säädetään sekä hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta sekä tehtävä näiden perusteella arvio erityisen tuen tarpeesta (**pedagoginen selvitys**). Pedagogista selvitystä on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä.

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaisesti. Suunnitelman keskeisestä sisällöstä määrätään opetussuunnitelman perusteissa.

VIP Vaativa erityinen tuki -verkostossa 2018–2022 kehitetään lapsille ja nuorille tarjottavaa oppimisen ja koulunkäynnin vaativaa erityistä tukea sekä ennaltaehkäiseviä ja varhaisia tuen muotoja.

Toinen aste

Toisen asteen koulutuksen järjestämisestä määrää lukiolaki (714/2018) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) sekä oppivelvollisuuslaki (1214/2021). Oppivelvollisen on osallistuttava tämän lain mukaisesti järjestettyyn toisen asteen koulutukseen. Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) alkaa 1.8.2022. TUVA-koulutuksessa yhdistyvät aiemmat perusopetuksen lisäopetus, lukioon valmistava koulutus (LUVA) ja tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (VALMA).

Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muut oppimateriaalit sekä työvälineet ja työaineet ovat oppivelvolliselle opiskelijalle maksuttomia. Opetukseen osallistuva oppivelvollinen on oikeutettu yhteen maksuttomaan ateriaan ja ammatillisen koulutuksen opiskelija-asuntolat ovat ensisijaisesti tarkoitettu oppivelvollisille.

Lukio ja ammatillisen koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, taspainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, työelämävalmiuksien, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Opetushallitus päättää toisen asteen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteista, opinto-ohjauksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön ja opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista ja tavoitteista.

Oppivelvollinen opiskelija voi saada koulumatkatukea, jos koulumatka yhteen suuntaan on vähintään seitsemän kilometriä. Tuen saa täysimääräisenä, jos koulumatkapäiviä on vähintään 15 kuukaudessa ja jos koulumatkapäivä on 10–14 matkapäivää kalenterikuudessa tuen voi saada 50 prosenttisena.

Erityinen tuki toisella asteella

Lukio

Lukion opiskelijalla on oikeus saada tukea riippumatta siitä, mistä oppimisen vaikeudet johtuvat. Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä.

Tukitoimet

Opiskelijaa opettavat opettajat suunnittelevat tukitoimet yhdessä opiskelijan kanssa. Yhteistyötä tehdään myös muiden mahdollisten asiantuntijoiden kanssa. Opettaja tukee ja ohjaa opiskelijan oppimista monipuolisilla opetus- ja arviointimenetelmillä. Aineenopettaja ohjaa opiskelijaa käyttämään omalle oppiaineelleen ominaisia opiskelustrategioita.

Opiskelijan oppimista voidaan tukea myös tarjoamalla tukiovetusta tai muuta opiskelijan tarpeen mukaista tukea. Opiskelijan oppimista voidaan tukea myös tarjoamalla erilaisia hyvinvointia ja oppimista edistäviä opintoja, jotka antavat tukea esimerkiksi opiskelutaitoihin, elämänhallintaan tai eri oppiaineiden opiskeluun.

Opiskelun poikkeava järjestäminen

Opiskelijan hakemuksesta tai suostumuksella hänen opiskelunsa on mahdollista järjestää osittain eri tavalla kuin lukiolaissa määrätään, jos

1. opiskelijalla katsotaan olevan jo ennestään joltakin osin lukiokoulutuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot
2. olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen opiskelijalle olisi joltain osin kohtuutonta suorittaa lukiokoulutuksen oppimäärä
3. opiskelijan sairauteen, vammaan tai muuhun terveydentilaan liittyvistä syistä (esim. neurologiset tai fyysiset vammat) se on perusteltua.

Erityisopetus lukiossa

Erityisopetus on erityisopettajan antamaa opetusta, joka tukee aineenopetusta. Oppimisen tuen ja erityisopetuksen tarkoituksena on tukea opiskelijaa lukio-opintojen suorittamisessa ja

jatko-opintoihin siirtymisessä sekä edistää hänen hyvinvointiaan ja jaksamistaan. Opiskelijalla on oikeus saada tukea riippumatta siitä, mistä syistä tuelle on tarvetta.

Tuen tarvetta täytyy arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Opintojen alussa voidaan tehdä esimerkiksi luki-seula ja sekä matematiikan keskeisten sisältöjen hallintaa mittaavia testistöjä. Näin saadaan tietoa opiskelijoiden lähtötasosta ja mahdollisista oppimisvaikeuksista. Opetuksen alussa kerätyt tiedot ja tilastot antavat erityisopettajalle tietoa oman koulun haasteista. Vaikeuksien suuruusluokan hahmottaminen auttaa opettajaa ymmärtämään tukea tarvitsevien opiskelijoiden todellisen määrän.

Ammatillinen koulutus

Opiskelijalle järjestettävät tukitoimet ohjauksen ja tuen lisäksi ovat Kainuun ammattiopistossa

- Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot (OPVA-opinnot)
- Erityinen tuki

Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot

Opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen tarkoituksena on, että opiskelija hankkii sellaista yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvaa osaamista, joka antaa hänelle edellytykset osallistua tutkintokoulutukseen. OPVA-opintoja voidaan järjestää esimerkiksi matematiikassa, suomen kielessä, tietotekniikassa tai vieraissa kielissä. Lisäksi opiskelijaa voidaan tukea ammatti-, ja opiskelutaitojen sekä elämänhallinnan kehittämisessä. Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot suunnitellaan yksilöllisesti opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Opiskelija voi osallistua OPVA-opintoihin yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan.

Erityinen tuki

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä opiskeluhuollon ja kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa.

Oppilashuolto

Oppilas- ja opiskeluhuollolla tarkoitetaan lapsen/oppilaan / opiskelijan/nuoren hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetus-/koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko yhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Tämän lisäksi lapsella/oppilailla, nuorella/opiskelijalla on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon ja oikeus saada maksutta sellaiset opiskeluhuoltopalvelut, joita opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhuolto on kaikkien yhteisössä työskentelevien ja palveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu yhteisön hyvinvoinnista on henkilökunnalla.

Monialainen yhteistyö on opiskeluhuollossa keskeistä. Opiskeluhuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen/opiskelijaan ja huoltajaan sekä heidän

osallisuutensa tukeminen. Opiskeluhoolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Opiskeluhoitoa toteutetaan yhteistyössä lapsen/oppilaan / nuoren/opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen/ oppilaan / nuoren/opiskelijan ikä ja edellytykset. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös muiden toimijoiden kanssa. Yksilökohtaisen opiskeluhoillon palveluja ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan lapselle/oppilaille / nuorelle/opiskelijalle ja huoltajille siten, että ne ovat helposti saatavilla ja palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa. Lapsille/oppilaille / nuorelle/opiskelijalle ja heidän huoltajilleen annetaan tieto käytettävissä olevasta opiskeluhoollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoillon palveluja. Lapsen/oppilaan / nuoren/opiskelijan ja huoltajan osallisuus opiskeluhoollolla, suunnitelmallinen yhteistyö ja opiskeluhoollosta tiedottaminen lisää opiskeluhoillon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä opiskeluhoollolla.

Opiskeluhoillon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Eri koulutusasteiden vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa opiskeluhoillon toimintaa kokonaisuutena. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen/oppilaan/ nuoren/opiskelijan terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Opiskeluhoillon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään koulu- ja oppilaitosyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää opiskeluhoillon suunnitelmallista arviointia. Opiskeluhoolto jakautuu yhteisölliseen ja yksilölliseen opiskeluhooltoon. Yhteisöllisessä opiskeluhoollotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään yhteisön ja lapsi/oppilas/nuori/opiskelijaryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetus-/koulu- ja oppilaitosympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yksilökohtaisen opiskeluhoillon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen/oppilaan / nuoren/opiskelijan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013, 12 §) mukaisesti lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on kuvattava oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteet, tarpeet ja palvelut, yhteisöllisen ja varhaisen tuen vahvistamisen toimet sekä suunnitelman toteuttaminen ja oppilas- ja opiskelijahuollon laadunarviointi. Sote-uudistuksessa ja hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyessä vuoden 2023 alussa opiskeluhoitopalvelut kootaan yhden järjestäjän vastuulle. Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön työnantaja vaihtuu ja myös opetustoimessa työskennelleet opiskeluhoillon kuraattorit tulevat sosiaali- ja terveystoimen palvelukseen. Kainuun tulevalle hyvinvointialueella muutos koskee kuraattoripalveluja, sillä muu opiskeluhoitopalvelujen henkilöstö on kuulunut jo aiemmin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuuteen. Opetus- sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyö muuttuu kunnan sisäisestä yhteistyöstä kunnan opetustoimen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen yhteistyöksi. Suunnitelmallisesta yhteistyöstä on sovittava, yhteistyörakenteet ja käytännöt on varmistettava. Suunnittelutyö on parhaillaan käynnissä alueella, joten tarkemmat kuvaukset ja lisäykset tähän suunnitelmaan opiskeluhoillon osalta täydentyvät vuoden 2023 aikana.

Nuoris-, liikunta- ja vapaa-ajan palvelut

Nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat nuorisolain (1285/2016 8 §) mukaan kunnan tehtäviin, joita toteuttaessaan kuntaa sitovat lain 2 §:n tavoitteet ja lähtökohdat. Kunta ottaa paikalliset olosuhteet huomioon luodessaan edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa.

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tavoitteena on olla läsnä nuorten keskuudessa ja tarjota mahdollisuus turvalliseen ja luottamukselliseen aikuiskontaktiin. Etsivä nuorisotyö etsii yhdessä nuoren kanssa ratkaisuja nuoren pulmiin ja kysymyksiin ja auttaa nuorta saavutta-

maan tarvitsemansa palvelut. Tavoitteena on auttaa alle 29-vuotiaita nuoria sellaisten palvelujen ja tuen piiriin, joilla edistetään heidän kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja elämänhallintaa. Samoin nuoria autetaan pääsemään koulutukseen ja löytämään työtä. Etsivä nuorisotyö auttaa nuoria, jotka haluavat vapaaehtoisesti osallistua tähän toimintaan.

Lasten ja nuorten mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa kunnan edustukselliseen päätöksentekoon (nuorisovaltuustot) säädetään kuntalaisissa. Nuorisolain 24 § laajentaa kuntien velvoitetta lasten ja nuorten osallistumisessa, vaikuttamisessa ja kuulemisessa. Kunnan on tarjottava ja järjestettävä lapsille ja nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn tai kunnan on muutoin kuultava lapsia ja nuoria edellä mainituissa ja muissa heitä koskevissa asioissa.

Kunnassa toimii monialainen ohjaus- ja palveluverkosto tai muu yhteistyöryhmä palvelujen järjestämiseen liittyvän suunnittelun, yhteensovittamisen ja tietopohjan varmistamiseksi. Verkoston työ kohdistuu kaikkiin kunnassa asuviin nuoriin eikä se käsittele yksittäisen nuoren asioita. Monialaisesta yhteistyöstä säädetään nuorisolain 9 §:ssä.

Verkoston tai yhteistyöryhmän tehtävänä on

- 1) koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi,
- 2) edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista, yhteisiä menettelytapoja nuoren palveluihin ohjaamisessa sekä tiedonvaihdon sujuvuutta,
- 3) edistää yhteistyötä nuorisotoiminnan toteutumiseksi.

Nuorisolain tavoitteena on tukea monimuotoisen osallisuuden toteutumista. Nuorten osallisuuden edistämisen velvoite ei koske vain kuntia, vaan myös valtionhallintoa ja kaikkea valtion avustamaa toimintaa. Nuorisolaki velvoittaa lisäksi kuntia ja valtion viranomaisia tarjoamaan ja järjestämään nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn tai muutoin kuulemaan heitä mainituissa asioissa. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.

Kuntalaki ja perusopetuslaki sisältävät myös velvoitteita lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi ja heidän kuulemiselle. Kunnissa on oltava nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttajaryhmä, jolle tulee antaa vaikuttamismahdollisuus eri toimialoilla. Kouluissa on oltava oppilaskunta oppilaiden ja opetuksen järjestäjän yhteistyön mahdollistamiseksi.

Näin ollen nuorisopalvelut tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia järjestämällä tavoitteellisia ja kasvattavia vapaa-ajan toimintoja sekä luomalla edellytyksiä osallistumiselle ja kansalaistoitinnalle. Nuorisopalvelut tekevät laajasti yhteis- ja kehittämistyötä eri tahojen kanssa lasten ja nuorten elinolojen parantamiseksi maakunnallisissa ja paikallisissa hyvinvointihakuisissa työryhmissä ja hankkeissa. Verkostoyhteistyötä tehdään myös voimakkaasti päivittäin nuorisotyön arjessa. Kainuun kuntien nuorisopalvelut on sitoutunut terveellisen elämäntavan ja päihteettömyyden edistämiseen. Lisäksi Kainuun kuntien nuorisopalvelut ovat aloittaneet yhteisten toimintamallien kehittämisen.

Kainuun kunnat järjestävät myös liikunta- ja vapaa-ajanpalveluja. Useissa kunnissa koulujen pihat toimivat monipuolisina lähiliikuntapaikkoina, jotka ovat maksuttomasti ja vapaasti kaikkien käytössä kouluajkojen ulkopuolella. Lisäksi hiihtoladut ja ulkojäävät ovat talvella kaikkien käytettävissä maksutta. Lähtökohtaisesti liikuntasalien käyttö on maksutonta alle 18-vuotiaiden vuorojen osalta. Kunnat panostavat liikuntapaikkarakentamisen kautta liikunnan olosuhdeyöhön. Kainuun kouluissa on pitkään ollut tarjolla koulujen kerhotoimintaa. Harrastamisen Suomen malli, jonka tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi

maksuton ja mieluisa harrastus koulupäivän yhteydessä, on lisännyt entisestään mahdollisuuksia monipuolisempaan harrastustoimintaan. Harrastamisen Suomen mallissa toiminnan lähtökohta on lasten ja nuorten kuuleminen toimintaa suunniteltaessa. Harrastamisen Suomen malli kattaa laajasti taiteen tieteen, kulttuurin ja liikunnan osa-alueet. Parasta aikaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Harrastamisen Suomen mallin toisen vaiheen työryhmä päätyi kannattamaan mallia, jossa Harrastamisen Suomen malli kirjattaisiin nuorisolakiin lakisääteisenä asiana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut / Kainuun hyvinvointialue

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kunnittaiset palvelut toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä perhekeskuksissa. Sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla pyritään ensisijaisesti vastaamaan laaja-alaisesti kaikkien lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole sopivia tai riittäviä palvelutarpeeseen vatataan erityislainsäädännön nojalla. Lapsen tai nuoren huomioiminen aikuisille suunnatuissa palveluissa edistää lasten, nuorten ja koko perheen hyvinvointia ja terveyttä.

Lapsiperheiden sosiaalipalvelut sisältävät perheoikeudelliset palvelut (lastenvalvojat), perhetyön ja lapsiperheiden kotipalvelun, lastensuojelun (avohuolto, huostaanotto, jälkihuolto), sijaishuoltoyksikön, Salmilan lastensuojeluyksikön sekä sosiaalipäivystyksen. Erityisentuen tarpeessa olevien lasten tilapäishoitoa tarjotaan Rastitien kehitysvammaisten lasten yksikössä.

Lasten- ja perheiden terveystalvet kattavat perusterveydenhuollon palveluista lasten, äitiys- ja perhesuunnitteluneuvolan, perheneuvolan, koulupsykologipalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. 1.1.2023 myös kurattoripalvelut aloittavat hyvinvointialueella. Erikoissairaanhoidon kuuluvat lastentautien, naistentautien, äitiyshuollon ja synnytyspalvelut sekä lasten ja nuorten psykiatrinen sairaanhoito.

Kunnissa toimivat perhekeskukset verkostomaisena rakenteena. Perhekeskusten yhdyspintatyötä koordinoi perhekeskuskoordinaattori, jonka tärkein tehtävä on kehittää ja ylläpitää toimivaa yhteistyötä hyvinvointipalvelujen, lasten ja perheiden terveydenhuoltopalvelujen eri ammattilaisten välillä sekä luoda ja vahvistaa verkostoja omalla alueellaan kaikkien lasten ja nuorten kanssa toimivien tahojen välillä, joita ovat muun muassa kuntien muut toimijat sekä seurakunta, järjestöt ja yritykset.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tavoitteena on auttaa ja tukea lapsia, nuoria ja perheitä jo siinä vaiheessa, kun ongelmat eivät ole vielä käyneet ylitsepääsemättömiksi. Tavoite on myös tukea vanhemmuutta niin, että lapsi voi elää turvallisen lapsuuden kotonaan. Lisäksi tavoitteena on tukea ja antaa asiantuntija-apua lapsen kasvu- ja kehitysympäristöille (mm. perhe, varhaiskasvatus, koulu, vapaa-aika).

Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat

Hyvinvointia edistävänä tekijänä ennaltaehkäisevän työn merkitys korostuu. Kolmannen sektorin toimijoiden ja seurakuntien tehtävä painottuu erityisesti arjen tukeen ja yhteisöllisyyden ylläpitämiseen. Oikea-aikainen ja -muotoinen arjen tuki toimii ennaltaehkäisevästi niin, että korjaavien palvelujen tarve vähenee. Järjestöillä ja seurakunnilla voi olla nykyistä suurempi rooli ennaltaehkäisevien palveluiden tuottajana ja kehittäjänä. Tavoitteena tulee olla järjestöjen, seurakuntien ja kolmannen sektorin pitkäjänteisen ja kattavan yhteistoiminnan kehittäminen ennaltaehkäisevien palvelujen järjestäjänä. Kehittämistyötä tehdään yhdessä julkisen sek-

torin toimijoiden kanssa niin, että sekä järjestöjen välinen yhteistyö että järjestöjen, seurakuntien ja julkisen sektorin vuoropuhelu ja yhteistyö kehittyy. Tarkoituksena on ennaltaehkäisevien palvelujen kehittäminen kumppanuusperiaatteella ja rakenteita vahvistamalla.

Alueellisesti merkittäviä järjestötoimijoita ovat muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ry, Kainuun Martat, Kainuun Mielenterveysseura KaMi ry (mm. Kainuun kriisikeskus), kunnittaiset 4H-yhdistykset, Kainuun Liikunta ry sekä monet muut urheilu- tai harrastusjärjestöt.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Kainuun piiri ry on yleishyödyllinen kansalaisjärjestö, jonka toiminnan tarkoituksena on edistää toimialueellaan Kainuussa lasten, nuorten ja lapsiperheiden perusturvallisuutta, hyvinvointia ja tervettä kehitystä. Piirin alueella toimii 13 MLL:n paikallisyhdistystä, joissa on yhteensä 1560 henkilöjäsentä.

Piiri vastaa kehittämistyössään yhteiskunnan muutokseen edistämällä MLL:n vapaaehtoistointia ja ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä Kainuussa. Piiri tuottaa kaikille avoimia palveluita ja tarjoaa mahdollisuuksia toimia vapaaehtoisena lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. MLL edistää lapsen oikeuksien toteutumista ja lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa.

MLL:n vahvuus ja asiantuntijuus ovat ammatillisesti ohjatussa vapaaehtoistyössä. Piirin palkatut työntekijät vastaavat vapaaehtoisten rekrytoinnista, perehdytyksestä ja koulutuksesta. Lisäksi huolehditaan myös siitä, että tukisuhteet toimivat ja vapaaehtoiset saavat tukea tehtävissään. MLL:n ennaltaehkäisevä työ on systemaattista ja pitkäjänteistä ja lisäksi sillä on vahva ammatillinen tausta.

MLL tukee vanhemmuutta ja vertaistukea järjestämällä perheiden kohtaamispaikkoja, kuten MLL:n perhekahviloita ja Perheiden kohtaamispaikka Pesäkolon toimintaa Kajaanissa. Tilapäistä lastenhoitoapua tarjotaan koko Kainuun alueella. Edullista välinevuokrausta, kuten autojen turvaistuimia on tarjolla piiritoimistolla. Yläkouluissa MLL edistää mediataitoja, osallisuutta ja kouluhuvinvointia tukioppilastoiminnalla, koulutuksilla ja vanhempainilloilla. Pienten koululaisten lukusujuvuutta tuetaan lukumummo ja -vaaritoiminnalla. Vaikuttamistyössä halutaan nostaa esiin lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanne Kainuussa ja edistää osallisuutta.

Kainuun Liikunta ry

Kainuun Liikunta ry. on maakunnallinen liikunnan aluejärjestö, jonka tehtävänä on liikunnan ja urheilun elinvoimaisuuden kehittäminen koko Kainuussa. Kainuun Liikunta tekee monipuolista yhteistyötä kuntien, urheiluseurojen sekä muiden liikuntaa edistävien toimijoiden kanssa. Kainuun Liikunnalla on noin 100 jäsenyhteisöä, joista 95 % on kainuulaisia urheiluseuroja. Kaikki Kainuun kunnat ovat myös Kainuun Liikunnan jäseniä.

Kainuun Liikunnan toiminnan painopisteisiin kuuluu liikunnan edunvalvontatyö sekä liikunnallisen elämäntavan edistäminen kaikissa ikäluokissa vauvasta vaariin. Lisäksi Kainuun Liikunta edistää kainuulaisen urheiluseuratoiminnan elinvoimaisuutta ja tukee urheilun kehittämistä. Kainuun Liikunta edistää Kainuun alueen liikuntamatkailutoimintaa järjestämällä itse ja tuemalla kuntia erilaisten liikuntatapahtumien järjestämisessä.

Kainuun Liikunta on palveluorganisaatio, joka tukee välillisesti kuntien ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön avulla lasten ja nuorten fyysisestä aktiivisuudesta ja hyvinvointia koulutusten ja asiantuntijapalveluiden kautta. Kainuun Liikunta toimii valtakunnallisten Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien alueellisena koordinaattorina. Ohjelmien strategisesta johtamisesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja opetushallitus. Kai-

nuun Liikunta edistää ja tukee kuntia ohjelmien paikallisessa toteuttamisessa. Urheiluseuratoiminnassa Kainuun Liikunta kehittää erilaisten kehittämisprosessien ja koulutusten avulla kainuulaisen laadukkaan urheiluseuratoiminnan edellytyksiä. Lisäksi Kainuun Liikunta koordinoi Kajaanin urheiluakatemiatoimintaa ja kehittää kainuulaista urheilijan polkua yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Seurakunnat

Kainuun evankelisluterilaiset seurakunnat järjestävät lapsille ja nuorille laaja-alaisesti hyvinvointia edistävää palvelua ja toimintaa. Seurakuntien varhaiskasvatuksessa ja nuorisotyössä perustana on kristillinen kasvatus. Toimintaan liittyy kuitenkin moninaista lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemista. Seurakunnissa kasvatustyötä tekee suuri joukko ammattilaisia. Etenkin haastavassa elämäntilanteessa olevien lasten ja nuorten parissa tehtävän työn osalta seurakunnat tekevät laajasti verkostoyhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Kajaanin evankelisluterilaisen seurakunnan alaisuudessa toimiva perheasiain neuvottelukeskus tarjoaa ammatillista tukea parisuhteen kriiseissä. Painopisteenä on lapsiperheiden vanhempien parisuhteiden hyvinvoinnin tukeminen. Uutena toimintamuotona ovat koulutettujen vapaaehtoisten voimin tehtävät parisuhteen kuntokartoitukset. Perheneuvonnan kautta vaikutetaan lasten ja nuorten hyvinvointiin tukemalla heidän vanhempiensa hyvinvointia.

Kaikissa Kainuun seurakunnissa järjestetään lapsille ja nuorille kokoavaa toimintaa. Rippikoulutyön kautta tavoitetaan yli 80 % koko 15 vuotta täyttävien ikäluokasta. Rippikoulussa käsitellään myös monia esimerkiksi nuoren henkistä hyvinvointia koskevia aihealueita. Rippikoulujen ohjaajista löytyy usein nuorille myös turvallisia aikuisia, joiden puoleen heidän on helppo kääntyä myöhemminkin haastavien elämäntilanteiden keskellä.

Tämän lisäksi Kainuun seurakunnissa nuoria tavoitetaan esimerkiksi erityisnuorisotyön Saapas-toiminnan, moottoripajan ja pienryhmätoiminnan kautta. Lisäksi tukea ja apua tarjoavat eri seurakuntien päivystävät diakoniatyöntekijät ja papit, nuorisotyönohjaajat ja lastenohjaajat. Oppilaitoksissa tukea ja keskusteluapua tarjoaa oppilaitospappi. Sairaalalla toimii sairaalappi ja vammaisten parissa vammaistyön pappi. Ammattilaisten tukena toimii suuri joukko vapaaehtoisia.

4 Lastensuojelun tarve, siihen varattavat voimavarat ja palvelujärjestelmä

Lastensuojelu

Lasten hyvinvointia edistetään ja ongelmia ehkäistään monilla erilaisilla yhteiskunnallisilla toimilla. Suuri vaikutus hyvinvointiin on sillä, millaisia lapsen arjen ympäristöt ovat. Kyse on lapsen elinympäristön turvallisuudesta ja esimerkiksi riittävästä mahdollisuudesta leikkiin ja muuhun virikkeelliseen toimintaan. Varhaiskasvatuspalvelut, koulu, harrastustoiminta tai muu lähiympäristö ja -yhteisöt vaikuttavat paljon lapsen kehitykseen vanhempien ohella.

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heidän velvollisuutenaan on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Heillä on oikeus myös yksin määrätä siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpitoa järjestetään. Lastensuojelulaissa korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Lapsi ja perhe ovat myös tarvittaessa ohjattava lastensuojelun piiriin.

Lastensuojelu käsitetäänkin laajasti lasten suojeluksi. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan on nähtävä myös muita viranomaisia sekä kaikkia kansalaisia koskettava asiana. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä.

Lastensuojelun lisäksi kunnan tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Sen tarkoituksena on lapsen ja hänen perheensä erityinen tukeminen kunnan muiden palvelujen piirissä. Tällöin ei edellytetä, että lapsi tai perhe on lastensuojelun asiakkaana ([Lastensuojelulaki 3a §](#)). Erityisesti korostetaan äitiys- ja lastenneuvoloiden ja muun terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen, koulun ja nuorisotyön mahdollisuuksia edistää ja turvata lapsen kasvua ja kehitystä. Tukihenkilötoiminta, tukiperhetyö, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu ja vertaistoiminta ovat sosiaalihuoltolain (1301 / 2014) mukaisia ensisijaisia palveluita korjaavaan lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun nähden. Edellä esitettyjä palveluja voidaan tarjota perheille ilman lastensuojelun asiakkuutta, mutta ne voivat olla myös lastensuojelun avohuollon tukitoimia lastensuojelun asiakkaille. Ehkäisevän lastensuojelun avulla tuetaan vanhemmuutta.

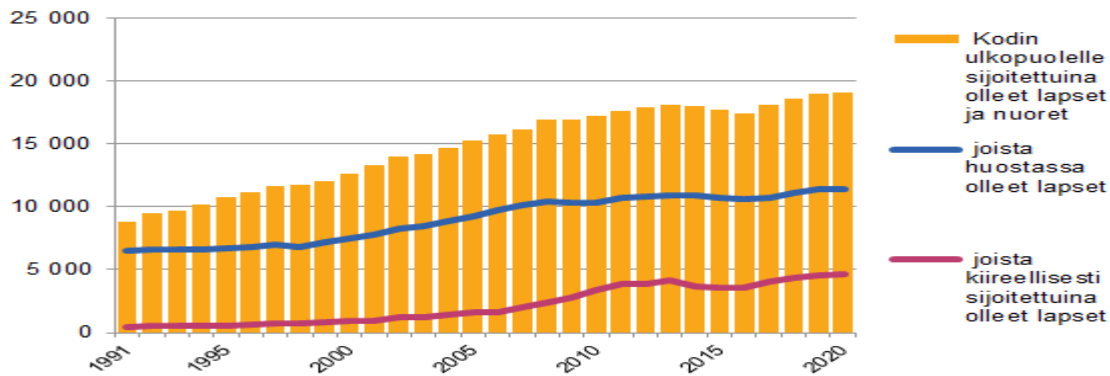
Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki ovat ensisijaisen tärkeitä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään varsinaisen lastensuojelun tarvetta. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa (417/2007). Lisäksi Suomi on saattanut voimaan YK:n lasten oikeuksien sopimuksen.

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä esimerkiksi ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja sekä muita peruspalveluita, jollei lapsen etu muuta vaadi. [thl/lastensuojelun-kasikirja](#)

Lastensuojelulain muutos on tullut voimaan 1.1.2022. Vuosina 2022 ja 2023 yhdellä lapsen asioista vastaavalla sosiaaliryöntekijällä voi olla vastuullaan enintään 35 lasta ja 1.1.2024 alkaen enintään 30 lasta (STM kuntainfo 11/2021).

Lastensuojelun tilannekuva

Väestötasolla tarkasteltuna lasten ja nuorten pahoinvoinnin kasvu näkyy sekä koko maassa että Kainuussa lastensuojelun tarpeen lisääntymisenä viime vuosina. Suomessa ei ole koskaan ennen ollut yhtä paljon kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin vuonna 2019. Samaan aikaan avohuollon asiakkaina oli 4,3 % ja kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 1,5 % väestön 0–20-vuotiaista. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärissä sekä sijoituksissa on vaihtelua eri alueiden välillä. Vuoden 2019 aikana Kainuun maakunnassa oli koko maata enemmän sekä avohuollon asiakkaita että kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia 0–17-vuotiailla lapsilla. ([THL 2020: Lastensuojelu 2019](#)).

Liitetäulukko 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan, 2018–2020.															
Bilagetabell 1. Barn och unga som placerats utom hemmet indelade efter den senaste place-ringsgrunden 2018–2020.															
Appendix table 1. Children and young people placed outside the home, by municipality and region, 2018–2020.															
	2018		2019		2020					2018		2019		2020	
	Sijoitetut 0–20-vuotiaat yhteensä		josta perhehoito		josta ammattilinen		josta laitoshuolto	josta muu sijoitus	Sijoitetut 0–17v.	0–17v. osuus	Huostassa viimeisen sijoitustiedon mukaan ml. kiireelliset sijoitukset		0–17v. osuus		
	0–20-åringar som placerats utom hemmet totalt		av familjevård		av professionell familjehem		av institutionsvård	av annan vård	åringar som placerats utom hemmet	17-åringar av väestöst	Omhändertagna barn (inkl. brådskande placeringar) enligt det sista placeringsbeslutet.		vastaavasta väestöst		
	Aged 0-20 placed outside the home total		of which foster care		of which professional family home		of which residential care	of which other care	Children aged 0-17 placed outside the home	aged 0-17 placed outside the home as a percentage of the	In care according to latest information on placement		Children aged 0-17 placed outside the home as a		
Kainuu - Kajanaland	252	251	244	109	20	105	10	228	1,9	189	192	191	1,6		
Hyrynsalmi	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Kajaani - Kajana	143	151	142	75	11	53	..	134	1,9	110	118	113	1,6		
Kuhmo	20	19	27	10	..	14	..	24	2,2	15	15	19	1,6		
Paltamo	10	10	14	..	..	11	..	13	2,6	9	9	10	1,8		
Puolanka	6	5	..	..	..	..	..	..	..	6	..	..	..		
Ristijärvi	..	..	5	..	..	..	..	5	3,3	..	..	..	..		
Sotkamo	41	39	32	13	..	11	..	28	1,5	27	25	24	1,2		
Suomussalmi	24	21	18	..	5	11	..	18	1,9	16	16	15	1,5		

Lähde: Tilastoraportti 19/2021, 7.6.2021 Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL

Lastensuojelun palveluntarve on ollut ennätyskellisen korkea Kainuussa kahtena viime vuonna, kun tarvetta arvioidaan lastensuojeluilmoitusten määrällä. Kainuun soten alueella vuonna 2020 lastensuojeluilmoituksia oli 1732 (1015 eri lasta) ja yhteydenottoja lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi 143 (140 eri lasta). Ennakollisia lastensuojeluilmoituksia Kainuun alueella tehdään n. 20 vuosittain. Myönteistä on se, että vuoden 2020 aikana alkanee avohuollon

asiakkuudet ovat laskeneet 91 lasta (v. 2019 133 lasta) ja koko vuonna avohuollon asiakkaina olleiden lasten lukumäärä on edelleen laskenut 522 lasta (v. 2019, 722 lasta). Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärän vähenemiseen vaikuttaa se, että osa lapsista tulee autetuksi sosiaalihuoltolain keinoin. Avo- tai jälkihuollon suunnitelma laadittiin yhteensä 600 lapselle. Jälkihuollossa oli yhteensä 132 lasta (toimintatilasto). Korkeista tilastoluvuista huolimatta on kuitenkin muistettava, että suurin osa Kainuun alueen lapsista voi hyvin.

Lastensuojeluilmoitusten määrässä ei ole merkittävää vaihtelua Kainuussa koko maahan verrattuna, mutta alueella on kuntakohtaisia eroja lastensuojelun asiakkuuksissa. Kajaanissa, Sotkamossa ja Kuhmossa avohuollon asiakkaina (5,1–5,4 %) on hieman koko maata enemmän lapsia, mutta muissa alueen kunnissa (9,5–14,3 %) asiakkaita on merkittävästi enemmän kuin koko maassa (4,3 %).

Lastensuojeluilmoitusten taustatekijöitä

Valtaosa lastensuojeluilmoituksista tehdään lasten, nuorten tai vanhempien päihde- ja/tai mielenterveysongelmista. Käytöshäiriöitä on nähtävissä jo esikouluikäisillä. Lisäksi ilmoitukset johtuvat koulu- ja vapaa-ajan ongelmista (mm. peliriippuvuus), vanhempien kyvyttömyydestä kasvattaa lasta, huoltoriidoista erotilanteissa. Lisäksi taustalla on lasten henkistä tai fyysistä kaltoinkohtelua ja pahoinpitelyjä. Kainuun alueella lastensuojeluilmoituksia tulee eniten sosiaalipäivystyksestä ja seuraavaksi yleisimmät ilmoittajat ovat poliisi, koulu ja varhaiskasvatus.

Seuraavat tekijät voivat johtaa avohuollon sijoitukseen

- nuoren syrjäytymisvaara (ei käy koulua, käyttää päihteitä, tekee rikollisia juttuja),
- nuorempien lasten kohdalla on näyttäytynyt lasten vaikeat käytöshäiriöt, aggressiot ja siinä ohessa vanhemmuuden puute,
- vanhempien päihdeongelmat ja jaksamattomuus sekä kasvatus kykenemättömyys.

Seuraavat tekijät ovat voineet johtaa lapsen huostaanottoon

- nuoren oma käyttäytyminen ja päihteiden käyttö,
- nuoren syrjäytymisvaara (ei käy koulua, käyttää päihteitä, tekee rikollisia juttuja)
- kasvuympäristön puutteet,
- vanhempien päihdeongelmat ja jaksamattomuus sekä kasvatus kykenemättömyys.

Lasten ja perheiden tukeminen, palvelutarpeenarviointi

Lapsia ja perheitä autetaan sekä tuetaan ensisijaisesti peruspalvelujen ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisin palveluin ja viimesijainen toimija on lastensuojelu. Lastensuojelun tarve syntyy, kun lapsen kehitys ja terveys on vaarantumassa tai on jo vaarantunut, jolloin on velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimien järjestämiseen tai kiireellisiin lastensuojelun toimenpiteisiin.

Ennen avohuollon tukitoimia lapselle tai perheelle tehdään lastensuojelulain mukainen palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä arvioidaan, onko lapsella ja perheellä lastensuojelupalvelujen tarvetta. Mikäli arvioinnissa ilmenee lastensuojelun palvelujen tarvetta, voidaan aloittaa lastensuojelun avohuollon asiakkuus. Jos lapsen kehitys ja terveys on jo vakavasti vaarantunut tai vaarantuu avohuollon asiakkuuden aikana, kunnan velvollisuus on ottaa lapsi huostaan ja sijoittaa hänet kodin ulkopuolelle sijaishuoltopaikkaan, joka vastaa mahdollisimman hyvin lapsen yksilöllisiä tarpeita. Tämä on lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun perustehtävän ydin. Samalla kun lastensuojelun tarve on määrällisesti kasvanut, lastensuojelun piiriin tulevat lapset ovat aiempaa haasteellisempia. Psykiatrisen tutkimuksen ja hoidon tarve on

lastensuojelulasten keskuudessa lisääntynyt. Perheväkivalta ja myös lasten ja nuorten seksuaalinen hyväksikäyttö on lisääntynyt tai tullut aiempaa näkyvämmäksi. Aihepiiriin liittyvä julkinen keskustelu on rohkaissut uhreja ja heidän vanhempia ilmoittamaan asiasta aiempaa herkemmin viranomaisille.

Kainuun soten lastensuojelussa on käytössä [lastensuojelun systeeminen toimintamalli](#). Systeeminen toimintamalli tuo systeemisen ja perheterapeuttisen ajattelun, välineet ja rakenteet lastensuojelun käyttöön. Systeemistä työtettä voi hyvin soveltaa myös muissa lapsi- ja perhepalveluissa. Toimintamallista on hyvät kokemukset Kainuun lastensuojelun asiakastyössä.

Lastensuojeluun varatut voimavarat

Kainuun sotessa lastensuojelu toimii lapsiperheiden sosiaalipalvelujen kokonaisuudessa. Tällä alueella toimii lastensuojelun lisäksi, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, perheoikeudelliset palvelut ja Salmilan lastenkoti, jossa toimii myös turvakoti ja sosiaalipäivystys. Edellä mainituissa muissa yksiköissä on oma henkilöstönsä ja alla kuvattu henkilöstöresurssi koskee vain lastensuojelun tulosityksikön henkilöstöä.

Lastensuojelun tulosityksikön henkilöstöresurssit koostuvat Kainuun soten lastensuojelussa sosiaalityöntekijöistä ja – ohjaajista, toimistosiheteereistä (3), johtavista sosiaalityöntekijöistä (2) ja vastuualuepäälliköistä. Puolangalla on johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä sekä sosiaaliohjaaja. Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien määrät kunnittain on kuvattu seuraavassa taulukossa vuoden 2022 tilanteen mukaan.

Kunta	Sosiaalityöntekijä	Sosiaaliohjaaja
Kajaani	11	4
Paltamo	1	-
Ristijärvi	1	-
Kuhmo	2	0,5
Sotkamo	4	1,5
Suomussalmi	2,4	0,6
Hyrnsalmi	0,6	0,4
Puolanka	1	2

Lasten sijoitukseen liittyvät järjestelyt on Kainuussa keskitetty Kajaanissa sijaitsevaan sijaishuoltoyksikköön, jossa on kaksi sijaishuollon sosiaaliohjaaja ja yksi sijaishuollon sosiaalityöntekijä. Kajaaniin on keskitetty koko Kainuun yli 18-vuotiaiden jälkihuoltonuorten työ jälkihuolto-tiimiin, jossa työskentelee yksi sosiaalityöntekijä ja kaksi sosiaaliohjaajaa. Kainuun alueella on yksi sisäisenä sijaisena toimiva sosiaalityöntekijä, jonka kotiyksikkö on Kajaani, mutta tekee työtä kunnassa, jossa tarve. Kelpoisuusehdot täyttäviä sosiaalityöntekijöitä ei ole kaikkiin virkoihin saatu rekrytoitua ja eläkkeelle siirtymisen myötä kilpailu osaavasta työvoimasta tulee jatkossa kiihtymään.

Kainuun soten ylläpitämä Salmilan lastenkoti, jossa on kolme erillistä asuin yksikköä: Järvi, SOS-kriisityöyksikkö ja Salmi -yksiköt. Järvi on seitsemänpaikkainen 12–18-vuotiaille tarkoitettu lastensuojelulaitososaosto ja Salmi on viisipaikkainen lastensuojelulaitososaosto. SOS-yksikössä on kaksi arviointi- ja kriisipaikkaa alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille sekä turvakoti ja sosiaalipäivystys. Salmilassa on kaikissa yksiköissä oma henkilöstönsä.

5 Yhteistyön järjestäminen hyvinvointialueella eri viranomaisten, järjestöjen sekä seurakuntien kanssa ja vastuunjako

Kuntien ja hyvinvointialueen tehtäviä ja työnjakoa lasten ja nuorten palveluissa on kuvattu alla. Järjestöjen ja yhdistysten järjestämät toiminnot tukevat lakisääteisten palveluiden toteutumista. Huomionarvoista on se, että osa yhteistoiminnasta perustuu selkeään suunnitelmallisuuteen ja yhteistyöhön, mutta osin toiminnassa on edelleen kehitettävää. Tarvitaan useita yhteisiä ”pöytiä”, jossa on edustettuina eri tahot. Yhteistyöpöydät voi muodostua eri tavoin, esimerkiksi kohderyhmittäin (lapset, nuoret, perheet), kuntakohtaisesti, kuntaryppäittäin, tavoitekohtaisesti tai näiden yhdistelminä. Esimerkiksi kouluikäisille lapsille ja nuorille tapahtuvia toimenpiteitä suunnitellaan kunta ja/tai koulukohtaisesti toimijoiden yhteistyönä. Yhteistyökäytänteistä on tarpeen muodostaa yhteinen kokonaisuus kaikkien osapuolten kesken.

Kunnat

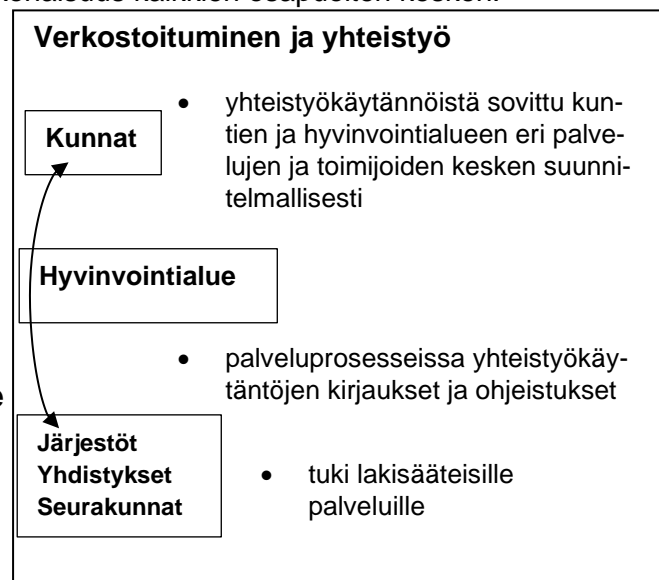
- varhaiskasvatus
- perusopetus
- kolmiportainen tuki
- liikunta- ja nuorisotyö
- ehkäisevä päihdetyö
- lukio- ja ammatillinen koulutus

Kainuun sote/Kainuun hyvinvointialue

- äitiys- ja lastenneuvolat, perhesuunnitteluneuvolat
- perheneuvola
- oppilas- ja opiskelijahuolto palvelut (koulupsykologinentyö ja koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) 1.1.2023 alkaen myös kuraattoripalvelut
- lastensuojelu, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu lastenvalvojan tehtävät
- vammaispalvelut
- aikuissosiaalipalvelut
- äitiyshuolto, lasten somaattinen ja psykiatrinen sairaanhoito
- lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen, äidin ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, varhainen puuttuminen alkaviin ongelmiin, kehityksen poikkeamiin sekä terveyden ja hyvinvoinnin esteisiin
- kehityksellisten, rakenteellisten, psyykkisten ja sosiaalisten kasvun ja oppimisen esteiden lääketieteelliset ja psykologiset tutkimukset ja hoidot sekä sosiaaliset selviytykset ja tuet

Järjestöt, yhdistykset, seurakunnat

- järjestöjen, yhdistysten sekä seurakuntien toiminnot tukevat lakisääteisten palvelujen toteutumista

6 Suunnitelman tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa toimenpiteet vuosina 2022–2025 kohdistuvat seuraaviin asioihin

1. lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen
  - elintavat ja mielen hyvinvointi
2. vanhemmuuden tukeminen
3. ennaltaehkäisevien palvelujen ja toimintojen kehittäminen.

Tutkimustiedon perusteella lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvien ongelmien ehkäisyyn on olemassa monenlaisia kustannusvaikuttavia keinoja (mm. Sipilä & Österbacka 2013). Tutkimustiedon perusteella ongelmien ehkäiseminen on miltei aina tuloksellista ja taloudellisesti kannattavaa. Suunnitelman kehittämiskohteet on valittu kansallisen kouluterveyskyselyn, alueellisen lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattorien, ajankohtaisten lakiuudistusten sekä kansallisten laatusuositusten sekä toiminnallisten tarpeiden mukaisesti.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut uudistetaan asiakaslähtöisesti integroiduksi palveluiden kokonaisuudeksi maakuntien/hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaympäristöön. Muutosohjelmassa palveluiden painopistettä siirretään kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Muutosohjelma vahvistaa lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria päätöksenteossa ja palveluissa tuomalla käyttöön lapsivaikutusten arvioinnin sekä välineitä lapsilähtöiseen budjetointiin ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja palveluiden seurantaan.

[Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040 \(Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4\)](#)

Uudistuksen lähtökohtana ovat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen. Lasten, nuorten ja vanhempien osallistuminen ja kokemusasiantuntemus kytketään tiiviisti uudistuksen suunnitteluun ja toimeenpanoon. Muutosohjelma painottaa lasten ja perheiden matalan kynnyksen palveluiden verkostoimista perhekeskustoimintamallin mukaisesti, erityistason palveluiden asiakaslähtöistä integraatiota sekä vaativinta erityisosaamista edellyttävien palveluiden varmistamista niitä tarvitseville lapsille, nuorille ja perheille. (STM 2021)

Taulukko 2. Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kehittämiskohteet 2022–2025

1. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi ja terveys

- **Elintavat** (ravitsemus, fyysinen aktiivisuus (liikunta), uni, suun terveys ja ruutuaika)
Tavoite: Lasten, nuorten ja lapsiperheiden terveystottumukset paranevat

Toimija / Vastuutaho	Suosittelavat käytännön toimenpiteet	Toteutusaika, mittari
Kainuun kunnat - varhaiskasvatus - perusopetus - nuorisotoimi	<p>Move-mittaustulosten hyödyntäminen lasten ja nuorten terveyden edistämiseksi. Tiedotus perheille</p> <p>Välituntitoiminnan ja opetuksen ulkopuolisen toiminnan (harrastustoiminta) kehittäminen terveyttä ja hyvinvointia tukeviksi</p> <p>Harrastepassin laajentaminen jo nuoremmille lapsille</p> <p>Harrastustoiminnan kehittäminen</p> <p>Vanhempainiltojen teemoittaminen eri asiantuntijoiden avulla</p> <p>Kouluterveyskyselyn tulosten tiedottaminen oppilaille ja huoltajille, uudenlaisten yhteistyömallien kehittäminen perheiden mukaan saamiseksi</p> <p>Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja oppilaitosten toimintakulttuurin kehittäminen liikkumista ja hyvinvointia edistäväksi</p> <p>Varhaiskasvatuksessa liikuntavastaavat</p> <p>Suun terveydenhuollossa hammashoitajan tuki esim. terveystiedon tunneille. Ksylitolipastillit</p>	<p>2022-, kouluterveyskyselyt, TEA – viisari (terveydenedistämiseksiaktiivisuus)</p> <p>MOVE-mittaukset</p> <p>okm.fi/liikuntaindikaattorit</p> <p>2022-, Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien nykytilan arvioinnit</p>

	<p>käyttöön koululaisille Hyvinvointialan opiskelijoiden työssäoppimisjaksot koulujen hyötykäyttöön esim. fysioterapiaopiskelijat</p> <p>Terveysteemapäivät kouluun</p> <p>Ravitsemusterapeutin tuki kouluihin</p> <p>Neuvokas perhe -toimintamallin käyttöönotto yhteistyössä eri toimijoiden kanssa</p> <p>Peruskoulun ja varhaiskasvatuksen ruokakasvatus-toiminta</p> <p>Palveluista tiedottaminen</p> <p>Nuorisotilojen aukioloajat</p>	
<p>Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat</p> <p>- Kainuun Liikunta ry</p>	<p>Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien alueellinen koordinaatio</p>	
<p>Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto</p>	<p>Nuorilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon</p>	<p>2022-, aloitteiden ja päätösten määrät</p>
<p>Kainuun sote / Kainuun hyvinvointialue</p> <p>- Lasten ja perheiden terveystalvet (äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä perhesuunnittelu, perheneuvola)</p> <p>- Lapsiperheiden sosiaalipalvelut (lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö, lastensuojelu)</p> <p>- Vammaispalvelut</p>	<p>Neuvokas perhe – toimintamallin käyttöönoton laajentaminen eri toimijoiden kesken</p> <p>Yhteistyökäytäntöjen ja toimintamallien tarkistaminen kuntien, Kainuun soten, seurakuntien sekä eri järjestöjen ja yhdistysten kesken</p> <p>Perhekeskuksen terveyden edistämisen tehtävä kokonaisuuden yhdistyminen alueelliseen hyvinvoinnin-, terveyden- ja turvallisuusrakenteeseen</p>	<p>2022-, kouluterveyskyselyt, TEA – viisari (terveydenedistämisasiaktiivisuus)</p> <p>2022–2025 pysyvät yhteistyörakenteet, yhteistyörakenteiden kirjaukset yhteiseen toimintasuunnitelmaan sekä kunkin toimijan strategiaan asiakirjoihin</p> <p>2022–2025, kouluterveyskyselyt</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Aikuissosiaalipalvelut - Oppilas- ja opiskelijahuolto palvelut (koulupsykologinentyö ja koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) 1.1.2023 alkaen myös kuraattori-palvelut - Kuntoutuspalvelut (ravitsemus- ja fysioterapeutit) - Suun terveydenhuolto 	<p>(Hytetu), esim. perhekeskustoimintaan liittyvä elintapaohjauksen alatyöryhmä</p> <p>Koulufysioterapia – kokeilu</p> <p>Toiminta- fysioterapiatyön elintapaohjausta kouluille</p>	<p>2022-,</p>
--	---	---------------

- **Mielen hyvinvointi**

Tavoitteet: Mielen terveyden ongelmat vähenevät, Yksinäisyys vähenee, Kiusaamiseen ja häirintään sekä väkivaltaan puuttuminen

Toimija / Vastuutaho	Suositeltavat käytännön toimenpiteet	Toteutusaika, mittari
<p>Kainuun kunnat</p> <ul style="list-style-type: none"> - varhaiskasvatus - perusopetus - nuorisotoimi 	<p>Hyvä tuki perheisiin mahdollisimman varhain</p> <p>Toimintamallien täsmentäminen ja kehittäminen kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan liittyen. Koulutusta näistä teemoista lasten ja nuorten kanssa toimivalle ammattihenkilöstölle</p> <p>Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallituksen opas 2020 on ensimmäinen kansallisen tason ohjeistus kiusaamisen vastaisesta työstä perusopetuksen kouluille ja toisen asteen oppilaitoksille. Oppaan lähtökohtana on se, että jokaisen koulu-</p>	<p>2022-, kouluterveyskyselyt</p>

	<p>yhteisöön kuuluvan oppilaan ja siellä työskentelevän aikuisen tulee tunnistaa kiusaaminen ja sen erilaiset muodot sekä tuntea koulun tavat kiusaamistilanteisiin puuttumisessa.</p> <p>Kumminuoriso - ohjaajatoiminnan laajentaminen koko Kainuuseen</p> <p>Tunnetaitojen opettaminen - vahva perusta sosiaalisille taidoille</p> <p>Eri toimijoiden hyvät käytänteet tietoon yhteiseksi tietovarannoksi (esim. seurakunnan, nuorisotyön, koulun järjestämät toimintapäivät)</p>	
<p>Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mannerheimin lastensuojeluliitto ry - MLL - Seurakunnat 	<p>Aikaseikkailu – kerhot</p> <p>Kaverikerhot, osallistujat yhdessä opettajan tai kuraattorin kanssa</p> <p>Alakoulun oppilaille oppitunteja ja vanhemmille vanhempainilaisuuksia tavoitteiden mukaisista teemoista</p> <p>Koulutukset oppilaille ja vanhemmille digi-hyvinvoinnista</p> <p>Tukioppilastyön kehittäminen yläkouluissa tavoitteiden mukaiseen toimintaan, koulutetaan ja tuetaan tukioppilaita vapaaehtoisena ja vertaisena toimimiseen tavoitteiden mukaisesti</p> <p>Koulutukset oppilaille ja vanhemmille vanhempainilaisuuksia tavoitteiden teemoista</p>	<p>2022-,</p>

	<p>Tukihenkilötoiminta; tarjotaan nuorelle aikuinen Kaveri nuoren tarpeiden mukaan</p> <p>Kirkon yhteisissä netti- ja puhelinpäivystyskanavissa päivystäminen, Sekasin-Chat, Kirkon keskusteluavun Palveleva puhelin</p> <p>Nuorten toiminnassa hyvinvointiin liittyvien aiheiden käsitteleminen esimerkiksi rippikouluissa ja isostoiminnassa</p>	
Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto	Nuorilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon	2022-, aloitteiden ja päätösten määrät
<p>Kainuun sote / Kainuun hyvinvointialue</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lasten ja perheiden terveystalvelut (äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä perhesuunnittelu, perheneuvola) - Lapsiperheiden sosiaalipalvelut (lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö, lastensuojelu) - Vammaispalvelut - Aikuissosiaalipalvelut - Oppilas- ja opiskelijahuolto palvelut (koulupsykologinentyö ja koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) 1.1.2023 alkaen myös kuraattoripalvelut - Kuntoutuspalvelut (ravitsemus- ja fysioterapeutit) 	<p>Hoito- ja palvelutakuun toteutuminen sekä asetuksen mukaisten palveluiden seuranta mm. henkilömitoituksen huomioiminen lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa</p> <p>Perheneuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä koulu- ja nuorisopsykiatriapalveluista henkilöstöä, nuorisopsykiatrialta osallistuu IPC- ja Coolkids – koulutuksiin</p> <p>Koulupsykologien ensisijainen "ennaltaehkäisevä palvelu ja toiminto" on jokapäiväinen koulupsykologityö, läsnäolo ja vastaanotto koululla sekä palveluihin pääsyn helpottaminen ja palveluista tiedottaminen</p> <p>Psykologityön riittävä resursointi</p> <p>Lähisuhdeväkivalta ilmiöiden tunnistamisen vahvistaminen henkilöstön koulutuksilla (Hellä – hanke)</p>	<p>2022-, hoito ja palvelutakuun seuranta, kouluterveyskyselyt, kansalliset hyvinvointi-indikaattorit</p> <p>Koulutuksiin osallistuvien määrä</p> <p>2022-,</p> <p>2022-,</p> <p>2022-,</p>

- Suun terveydenhuolto	Lähisuhdeväkivalta oppaan päivittäminen (Hellä – hanke)	2022-,
	Avainhenkilötoimintamalli lähisuhdeväkivalta-työhön (Hellä-hanke)	2022-,
	Mukana -elämässä, Itsemurhien ehkäisy Kainuussa hanke	
	Mielenterveysosaamisen vahvistaminen koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa - vastaanotto mielenterveystarkastuksille. Työpari kuraattori – miekkari työskentelyn kehittäminen	

2. Vanhemmuus ja erilaiset perheet

Tavoite: Vanhemmuuden varhainen tukeminen

Toimija / Vastuutaho	Suosittelavat käytännön toimenpiteet	Toteutusaika, mittari
Kainuun kunnat		2022–2025, toteutuneet toimenpiteet
- varhaiskasvatus	Perusopetuksessa (Kajaani) pilotoidaan kahdessa koulussa vastuutyöntekijämallia, jonka tavoitteena on lisätä ja parantaa Sivi-sote yhteistyötä paljon tukea tarvitsevien perheiden osalta (Hellä – hanke) laajenee koskemaan koko Kainuuta	
- perusopetus	Hellä-hankkeen varhaisen tuen tiimityöskentelymalli	
- nuorisotoimi	Perhekoulu/Vanhempain koulut yhteistyössä soten kanssa	
	Oppilaiden ja huoltajien osallistaminen	

	Koulun huoltajailtojen kehittäminen (toiminnallisuus, lapsi + huoltaja yhdessä, teemaillat) perusopetukseen eri vuosiluokille suunnitellusti	
Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat - Mannerheimin lastensuojeluliitto ry MLL - Seurakunnat	Vanhemmuuden tuki-iltojen järjestäminen verkossa Vahvuutta vanhemmuuteen -perheryhmien, Lapsi mielessä-vanhempainryhmien ja ABC-vanhemmuusryhmien toteuttaminen verkossa Tarjotaan MLL:n tukihenkilö, Perhekummi tai maahanmuuttajaäidin ystävä, perheen tarpeen mukaan Tarjotaan tilapäistä lastenhoitoapua perheille ja ylläpidetään maksutonta lapsiparkki-toimintaa Vanhemmuuden tukeminen perheasiainneuvottelukeskuksesta kautta Seurakuntien varhaiskasvatuksessa perhekerhot ja esimerkiksi Kajaanin seurakunnassa uutena toimintamuotona vauvaryhmät tarjoavat mahdollisuuden vertaistukeen ja kohtaamiseen	
Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto	Nuorilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon	2022-, aloitteiden ja päätösten seuranta
Kainuun sote / Kainuun hyvinvointialue - Lasten ja perheiden terveystalvet (äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä perhesuunnittelu, perheneuvola)	Varhaisen tuen tiimimalli (Hellä -hanke) Perusopetuksessa (Kajaani) pilotoidaan kahdessa koulussa vastuutyöntekijämallia, jonka tavoitteena on lisätä ja parantaa Sivi-	2022–2025, hankekehittämisen mittarit, kouluterveyskyselyt

- Lapsiperheiden sosiaalipalvelut (lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö, lastensuojelu)	sote yhteistyötä paljon tukea tarvitsevien perheiden osalta (Hellä – hanke) laajenee koskemaan koko Kainuuta	
- Vammaispalvelut	Perhekoulu/Vanhempain koulut yhteistyössä kuntien, KAMK ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (perhekoulu verkossa)	2022-,
- Aikuissosiaalipalvelut	Monialainen palvelutarpeen arviointi (Pohjoinen lastensuojelu 20 -22 hanke)	2022-,
- Oppilas- ja opiskelijahuolto palvelut (koulupsykologinentyö ja koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) 1.1.2023 alkaen myös kuraattoripalvelut	Nopsa -perhetyön kehittäminen	2022, asiakasmäärät
- Kuntoutuspalvelut (ravitsemus- ja fysioterapeutit)	Katajainen, ryhmämuotoinen perheiden avokuntoutus (päihde- ja mielenterveys)	2022 - 2022, asiakasmäärät
- Suun terveydenhuolto	Rastitien tilapäisen hoidon kehittäminen	2022-,

3. Ennaltaehkäisevät palvelut ja toiminnot

Tavoite: Ennaltaehkäisevät palvelut ja arjen tuen toiminnot lisääntyvät. Toimielinten päätöksenteossa otetaan käyttöön lapsivaikutusten ennakkoarviointi ja lasten oikeudet tunnetaan.

Toimija / Vastuutaho	Suosittelvat käytännön toimenpiteet	Toteutusaika, mittari
Kainuun kunnat	Yhteistyön lisääminen eri toimijoiden kesken	2022-, toteutuneet toimenpiteet
- varhaiskasvatus	Hyvinvointikeskustelu laajasti ja pitemmälle tulevaisuuteen suuntautuen	
- perusopetus		
- nuorisotoimi	Ankkuritoiminnan laajentaminen koko Kainuun alueelle	

	<p>Miekkarin, kuraattorin, psykologin ja koulu-nuorisotyöntekijän kahvit nuorten kanssa koulupäivän aikana lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa</p> <p>Lapsen tuen malli -hanke varhaiskasvatuksessa koko Kainuussa</p> <p>Varpu – mentori ja perheohjaaja työmallit varhaiskasvatuksessa</p> <p>Koulupoissaolojen seurantamalli</p> <p>Koulunuorisotyö oppilaitoksissa</p> <p>Nuorten chat – normaali.fi ja - enjaksa.fi yhteistyönä koko Kainuun alueella</p>	2022-,
<p>Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mannerheimin lastensuojeluliitto ry MLL - Seurakunnat 	<p>Perheiden Pesäkolo -kohtaamispaikkatoiminnan jatkaminen ja kehittäminen</p> <p>MLL:n perhekahviloiden perustaminen, ylläpitäminen ja tukeminen Kainuun kunnissa yhdessä MLL:n yhdistyksen kanssa</p> <p>Kajaanin seurakunnan erityisnuorisotyön pienryhmät, Saapas-kahvila, Saapas-chat ja moottoripaja-toiminta haastavassa elämäntilanteessa oleville nuorille</p>	
Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuusto	Nuorilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon	2022-, aloitteiden ja päätösten seuranta
Kainuun sote / Kainuun hyvinvointialue	Perhekeskustoimintamallin kehittäminen, mm. sähköinen perhekeskus	2022–2025, toteutuneet toimenpiteet

<ul style="list-style-type: none"> - Lasten ja perheiden terveystalvet (äitiys- ja lastenneuvolatalvet sekä perhesuunnittelu, perheneuvola) - Lapsiperheiden sosiaalitalvet (lapsiperheiden kotitalvelu, perhetyö, lastensuojelu) - Vammaistalvet - Aikuissosiaalitalvet - Oppilas- ja opiskelijahuolto talvet (koulupsykologinentyö ja koulu- ja opiskeluterveydenhuolto) 1.1.2023 alkaen myös kuraattortalvet - Kuntoutustalvet (ravitsemus- ja fysioterapeutit) - Suun terveydenhuolto 	<p>Ryhmämuotoisten vanhemmuuden tukemisen menetelmien lisääminen</p> <p>Ryhmämuotoiset lasten ja nuorten ryhmät, mm. eroauttaminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa</p> <p>Kohtaamispaikkatoiminnan (yksi perhekeskusten tehtävistä) kehittäminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa</p> <p>Perhekoulu/Vanhempain koulut yhteistyössä kuntien, Kamk ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (perhekoulu verkossa)</p> <p>Lapset puheeksi -menetelmän systemaattinen käyttö monialaisessa verkostotyössä</p> <p>Pohjoinen lastensuojelu 20–22 – hanke</p> <p>Nuorten chat – normaali.fi ja enjaks.fi yhteistyönä koko Kainuun alueella</p> <p>Perhetyöntekijän tuki lapsiperheille alkaen jo raskausaikana varhaisen tuen muotona</p> <p>Miekkarin, kuraattorin, psykologin ja koulu- nuorisotyöntekijän kahvit nuorten kanssa koulupäivän aikana lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa</p> <p>Koulufysioterapia – kokeilu</p> <p>Toiminta- fysioterapiatyön elintapaohjausta kouluille</p>	
---	--	--

Lisäehdotuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi:

- Varhaisempi psykiatrinen tukeminen jo alakouluikäisille (tai jopa varhaiskasvatukseen), samoin psykologin palveluiden vahvistamista oppimisen tuen mutta erityisesti myös tunne-elämän tukemiseksi (ala- ja yläkouluun)
- Nuorisopsykiatriapalveluihin lisää resurssia, jotta perustasolla on mahdollista tehdä työnkuvauksen mukaisia tehtäviä (erityispalvelun resurssin puuttuessa tehtäviä jää perustason hoidettavaksi) hämärtyy oikea-aikainen tuki ja hoito
- Yksi turvallinen aikuinen jokaisen lapsen / nuoren päivään
- Tiedolla johtaminen osaksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tavoitteiden asettelua ja toimintaa
- Nuorten mielenterveyspalveluiden lisääminen
- Kainuun maakunnallinen nuorisovaltuuston aloite maakuntavaltuustolle 22.12.2021 **Nuorten mielenterveyspalveluiden tarpeen kartoittaminen ja tarpeen mukaisten palvelujen tarjoaminen**

7 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman hyväksyntä, seuranta ja arviointi

Lastensuojelulain (417/2007, 12 §) mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.

Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain (365/1995, 65 §) mukaista talousarviota ja taloussuunnitelmaa laadittaessa. Käytännössä tämä tapahtuu helpoiten siten, että suunnitelmaan laatimiseen osallistuneet julkiset tahot huomioivat suunnitelman tavoitteet ja seurattavat asiat talousarvion laatimisen yhteydessä osana kunnan/hyvinvointialueen muuta taloussuunnittelua ja tavoitteiden asettamista.

Kainuussa on sovittu, että oppilashuollon ohjausryhmät muodostetaan kunnittain. Näin ollen myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman seuranta on osittain tarkoituksenmukaista toteuttaa kuntakohtaisesti esimerkiksi osana oppilashuollon kuntakohtaisia ohjausryhmiä. Ohjausryhmät raportoivat suunnitelman toteutumisesta kuntien ja hyvinvointialueen valtuustoille ja valmistelevat tarvittavat parantamishdotukset kokoamansa arviointitiedon pohjalta. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimisessa on otettu huomioon Kainuun alueellinen hyvinvointikertomus ja suunnitelma, joten seuranta ja arviointia tehdään myös yhteistyössä hyvinvoinnin edistämisen eri työryhmien kanssa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteellinen ja johdonmukainen seuranta- ja arviointirakenne huomioiden suunnitelman kokonaisuus tarkentuu Kainuun hyvinvointialueen valmistelun yhteydessä osana terveyden ja hyvinvoinnin (Hytetu) työtä. Tämän osalta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa tullaan tarkistamaan vuoden 2023 aikana.

Lähdeluettelo

Hakulinen-Viitanen T., Hietanen-Peltola M., Hastrup A., Wallin, M. & Pelkonen M. 2012. Laaja terveystarkastus. [Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon](#). Helsinki: THL.

Heinonen, H., Väisänen, A. & Hipp, T. 2012. [Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät?](#) Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto; THL.

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2021. [Kainuun alueellinen hyvinvointikertomus 2020 ja hyvinvointisuunnitelma 2021–2024](#).

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2017. [Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017 - 2021](#).

Kemppi, H. 2021. (toim.) Kokoava selvitys ja politiikkatoimet. [Eroon lapsiperheköyhyydestä](#).

Kuntaliitto. 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. [Opas laki-sääteisen suunnitelman laadintaan](#). Helsinki: Kuntaliitto.

Opetushallitus. 2011. [Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet](#).

Opetushallitus. 2014. [Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014](#).

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2022. [Liikuntaindikaattorit](#).

Opetus- ja kulttuuriministerikö, 2022. [Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet](#).

Perälä M-L, Halme, N. & Nykänen, S. 2012. [Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteensovittava johtaminen](#). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Ristolainen, H., Varjonen, S., & Vuori, J., 2013. [Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä?](#) Poliittikatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013

Sipilä, J., & Österbacka, E., 2013. Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013. Helsinki: valtiovarainministeriö.

STM 2022. [Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus., palvelujen kehittämisen/lapsi-ja-perhepalvelut](#)

THL.2022. [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma](#)

THL. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden terveys- ja hyvinvointiseuranta. [Finlapset - rekisteriseuranta](#)

THL. 2022. [Kansallinen lihavuusohjelma](#) 2012 - 2015.

THL. 2022. [Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet](#).

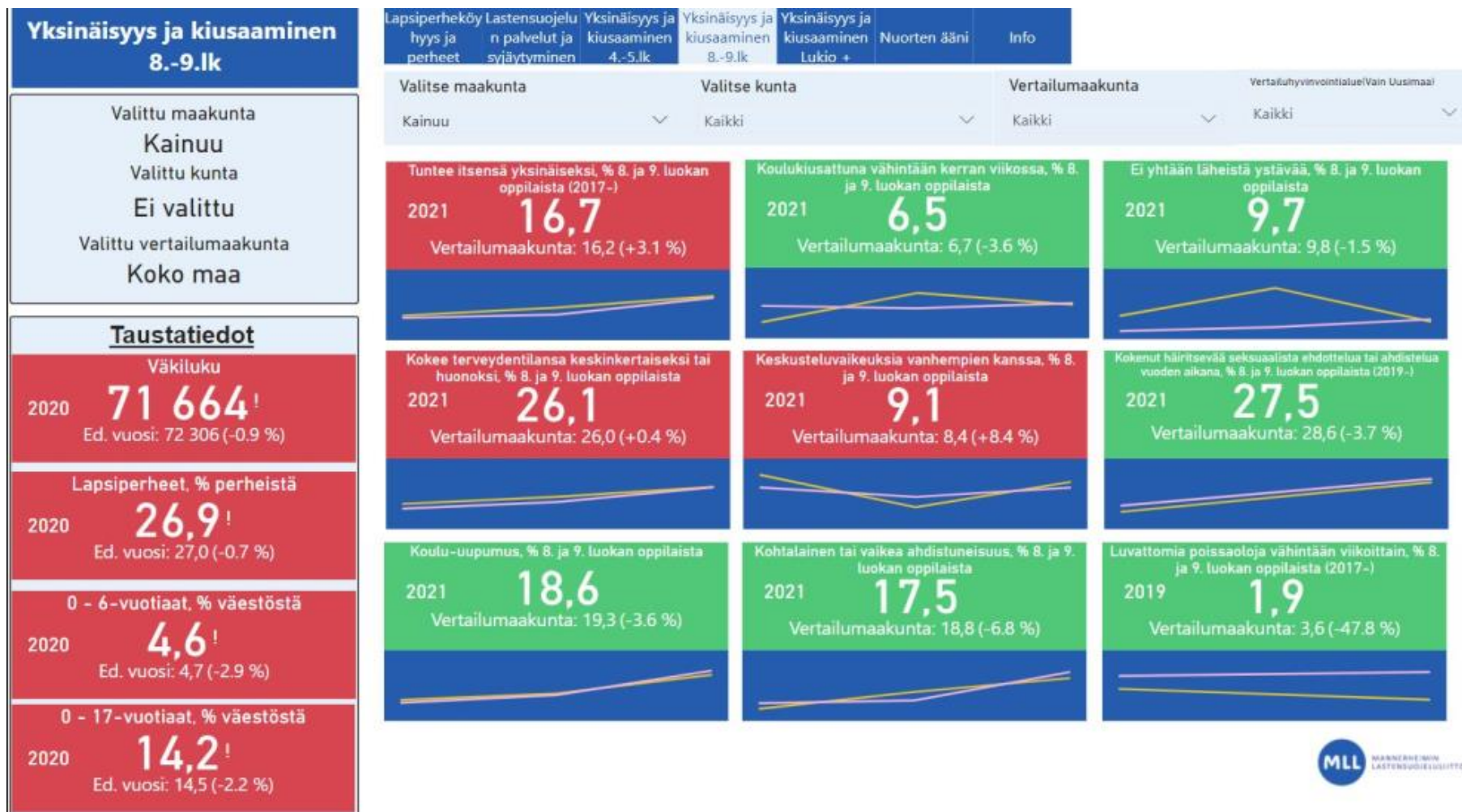
THL. 2022. [Lastensuojelun käsikirja](#).

THL 2016b. [TEA viisari](#).

Valtioneuvosto 2019. [Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040](#).

Liite 1. Kainuun lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi-indikaattoritiedot THL:n Sotkanet.fi – palvelusta. Yhteenveto MLL:n Kainuun piiri ry.

Lapsiperheköyhyys ja Perheet

Valittu maakunta
Kainuu
Valittu kunta
Ei valittu
Valittu vertailumaakunta
Koko maa

Taustatiedot

Väkiluku
2020 **71 664**¹
Ed. vuosi: 72 306 (-0.9 %)

Lapsiperheet, % perheistä
2020 **26,9**¹
Ed. vuosi: 27,0 (-0.7 %)

0 - 6-vuotiaat, % väestöstä
2020 **4,6**¹
Ed. vuosi: 4,7 (-2.9 %)

0 - 17-vuotiaat, % väestöstä
2020 **14,2**¹
Ed. vuosi: 14,5 (-2.2 %)

Lapsiperheköyhyys ja perheet Lastensuojelun palvelut ja sijaistaminen Yksinäisyys ja kiusaaminen 4.-5.lk Yksinäisyys ja kiusaaminen 8.-9.lk Yksinäisyys ja kiusaaminen Lukio + Nuorten ääni Info

Valitse maakunta Valitse kunta Vertailumaakunta
Kainuu Kaikki Kaikki Kaikki

Lastensuojelun palvelut ja syrjäytyminen

Valittu maakunta
Kainuu
Valittu kunta
Ei valittu
Valittu vertailumaakunta
Koko maa

Taustatiedot

Väkiluku
2020 **71 664**!
Ed. vuosi: 72 306 (-0.9 %)

Lapsiperheet, % perheistä
2020 **26,9**!
Ed. vuosi: 27,0 (-0.7 %)

0 - 6-vuotiaat, % väestöstä
2020 **4,6**!
Ed. vuosi: 4,7 (-2.9 %)

0 - 17-vuotiaat, % väestöstä
2020 **14,2**!
Ed. vuosi: 14,5 (-2.2 %)

Lapsiperheko hyys ja perheet	Lastensuojelu n palvelut ja syrjäytyminen	Yksinäisyys ja kiusaaminen 4.-5.lk	Yksinäisyys ja kiusaaminen 8.-9.lk	Yksinäisyys ja kiusaaminen Lukio +	Nuorten ääni	Info
------------------------------------	---	--	--	--	--------------	------

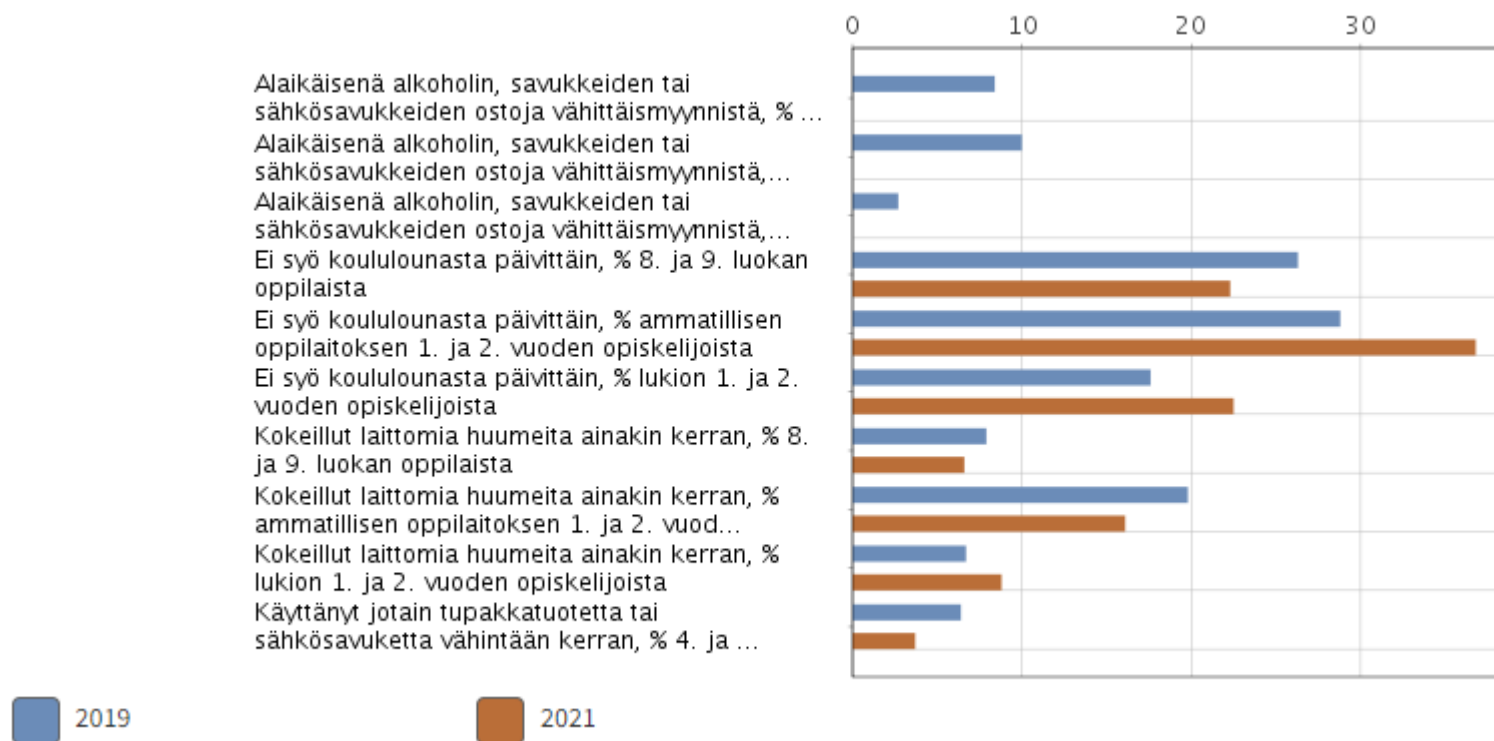
Valitse maakunta: Kainuu | Valitse kunta: Kaikki | Vertailumaakunta: Kaikki | Vertailuvuovointiatue(Vain Uusimaa): Kaikki

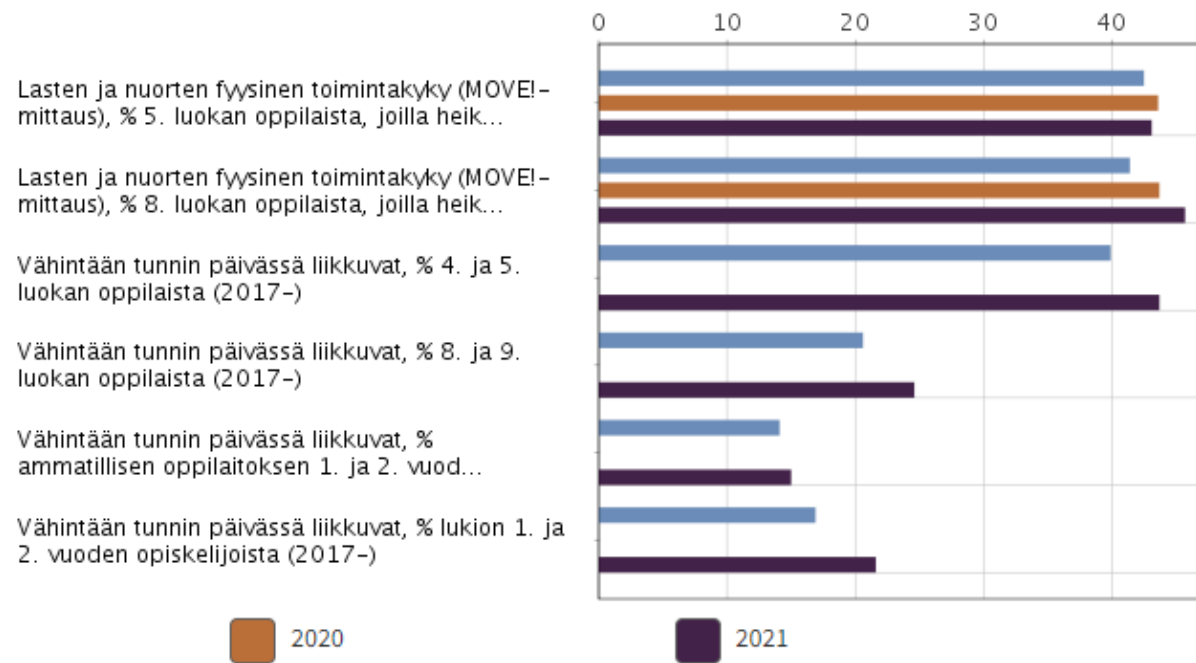
<p>Lastensuojelun avohuollon asiakkaita, 0 - 17-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)</p> <p>2020 7,0 Vertailumaakunta: 4,2 (+63.9 %)</p>	<p>Kasvatus- ja perheneuvonnan asiakkaat vuoden aikana / 1 000 alle 18-vuotiaasta, kunnan kustantamat palvelut</p> <p>2020 95,4 Vertailumaakunta: 74,0 (+28.9 %)</p>	<p>Nuorisotyöttömät, % 18 - 24-vuotiaasta työvoimasta</p> <p>2020 17,9 Vertailumaakunta: 16,0 (+12.3 %)</p>
<p>Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0 - 17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)</p> <p>2020 2,2 Vertailumaakunta: 1,6 (+38.4 %)</p>	<p>Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä</p> <p>2019 8,5 Vertailumaakunta: 7,8 (+8.4 %)</p>	<p>Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista</p> <p>2020 31,8 Vertailumaakunta: 30,6 (+3.8 %)</p>
<p>Perheen koettu taloudellinen tilanne kohtalainen tai sitä huonompi, % 8. ja 9. luokan oppilaita</p> <p>2021 25,4 Vertailumaakunta: 28,5 (-11 %)</p>	<p>Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet yksinhuoltajakotitaloudet, % toimeentulotukea saaneista kotitalouksista</p> <p>2020 1,8 Vertailumaakunta: 2,6 (-31.5 %)</p>	<p>Toimeentulotukea saaneet avio-/avoparit (jolla lapsia) vuoden aikana</p> <p>2020 166 Vertailumaakunta: 24090 (-99.3 %)</p>

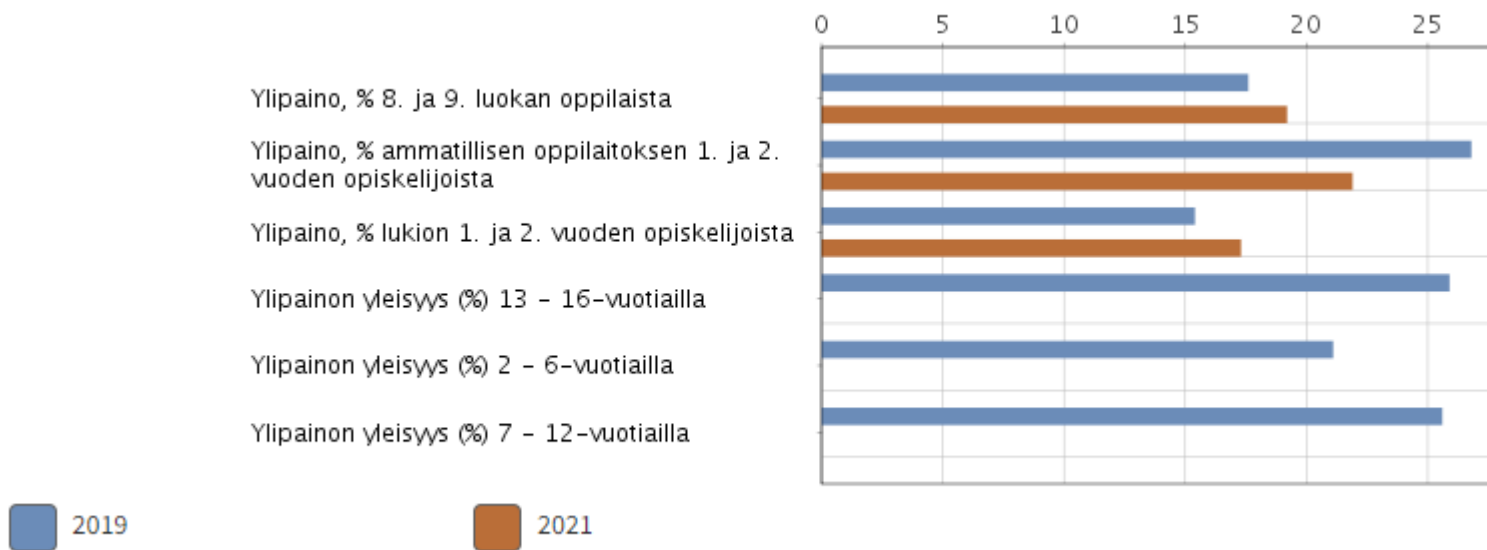
MLL MAANNEUVONNAN LASTENSUOJELULIITTO

Liite 2. Yhteenveto Kainuun lasten ja nuorten terveystottumuksista indikaattoritiedot THL:n Sotkanet.fi – palvelusta

Julkaisuluettelo

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut
Sarja B: selvitykset ja tutkimukset
Sarja C: hallinnolliset asiakirjat
Sarja D: monistesarja

Sarja A

- A:1 Viestintäsuunnitelma 2015–2016
- A:2 Kainuun alueellinen hyvinvointikertomus 2020 ja hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2021–2024, strategiset linjaukset ja toimet

Sarja B

- B:1 Vammaispalveluhankkeen Kainuun osahankkeen loppuraportti
- B:2 Tukeva 3 – juurruttamishanke
Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa
Kainuun osahanke
Loppuraportti 1.10.2012–31.10.2013
- B:3 Virta – Pidämme huolta työ ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011–2013 –loppuraportti
- B:4 Kainuulainen lapsi lastensuojelutarpeen selvityksessä vuosina 2013–2014
Pohjois-Suomen Lasten Kaste – Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus
- B:5 Tietoa potilaan oikeuksista ennen hoitoa, hoitotilanteessa ja hoidon päättymisen jälkeen
- B:6 Sosiaalinen kuntoutus 2016 – Työryhmän raportti ja suositukset
- B:7 Työ Unelmatyöksi – tuottavuutta ja työhyvinvointia Kainuun sotessa – hanke, loppuraportti 9/2015–12/2017
- B:8 Osallistuva ja vaikuttava kansalainen - Kansalaislähtöisen sosiaalihuollon kehittäminen Kainuun maakunnassa

Sarja C

- C:1 Talousarvio 2013 ja taloussuunnitelma 2014–2016
- C:2 Vuosikertomus 2012 Kainuun maakunta -kuntayhtymä
- C:3 Talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2015–2017
- C:4 Vuosikertomus 2013 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:5 Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2014–2015
- C:6 Talousarvio 2015 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2016–2018

- C:7 Vuosikertomus 2014 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:8 Talousarvio 2016 ja taloussuunnitelma 2017–2019
- C:9 Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja siihen liittyvien palvelujen suunnitelma 2015–2020
- C:10 Vuosikertomus 2015 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:11 Talousarvio 2017 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2018–2020
- C:12 Lapset ensin Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017–2021
- C:13 Vuosikertomus 2016 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:14 Talousarvio 2018 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2019–2021
- C:15 Vuosikertomus 2017 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:16 Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2018–2019
- C:17 Talousarvio 2019 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2020–2022
- C:18 Vuosikertomus 2018 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:19 Talousarvio 2020 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2021–2021
- C:20 Vuosikertomus 2019 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:21 Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2020–2021
- C:22 Talousarvio 2021 ja taloussuunnitelma 2022–2024
- C:23 Vuosikertomus 2020 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:24 Kainuun alueellinen hyvinvointikertomus 2020 ja hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2021–2024, strategiset linjaukset ja toimet
- C:25 Talousarvio 2022
- C:26 Vuosikertomus 2021 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
- C:27 Arvokas ja onnellinen lapsuus Kainuussa – lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Sarja D

- D:1 Tieto toiminnaksi – hankkeen raportti
Lapsiperheiden ja nuorten päihdepalvelujen kehittämislinjauksia – Tietoa päihteistä ja päihdepalvelujen tarpeesta Kainuussa
- D:2 Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa - Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti
- D:3 Palvelutarjotin 2013 – Päivätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja Kainuussa, Virta Kainuu – osahanke

- D:4 Selvitys tehostetun palveluasumisen palvelusetelin hinnoittelusta – Aktiiviasiakas-hankkeen selvityksiä
- D: 5 Strengthening the Customer's Freedom of Choice - Aktiiviasiakashanke Alankomaissa ja Belgiassa syksyllä 2013
- D:6 Aktiiviasiakashankkeen loppuraportti - Kyllä kai minä itse parhaiten tiedän, mitä palveluja tarvitsen
- D:7 Hyve - johtamisen kartta
Vuorovaikutuksellisella johtamisella uusiin tavoitteisiin – hanke 1.3.2012–31.10.2014
Kainuun osahanke
Loppuraportti
- D:8 Ikäihminen toimijana – hanke – Vanhuspalvelulain toimeenpanoa Pohjois-Suomessa 2013–2014 1.7.2013–31.10.2014 Kainuun osahanke
Loppuraportti
- D:9 Terveempi Pohjois-Suomi 2
1.3.2012–31.10.2014 Kainuun osahanke
Loppuraportti
- D:10 Selvitys kotona asumista tukevien palvelujen tuotteistamis- ja ryhmittelytavoista taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:11 Selvitys laatutakuusta ja palvelutuote-kuvauksista taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:12 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palvelusetelituottajille
- D:13 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palveluntuottajille
- D:14 Rekisteröitymisopas – näin annat perustietosi Hyvinvoinnin palvelutarjottimelle
- D:15 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas ympärivuorokautisia hoivapalveluja tuottaville palveluntuottajille
- D:16 Ylläpitäjän ohje – rekisteröintianomuksen käsittely ja palveluntuottajan lopullinen hyväksyminen Hyvinvoinnin palvelutarjottimelle
- D:17 Ylläpitäjän opas – Hyvinvoinnin palvelutarjottimen eManagement-järjestelmään
- D:18 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas asiakasohjaajille
- D:19 Hyvinvointi hakusessa – riippuvuus riskinä
Päihde- ja mielenterveyspalveluketjujen, kuntoutusyhteistyön ja työmenetelmien kehittäminen Lapissa ja Kainuussa 1.3.2013–31.10.2015
Loppuraportti Kainuun hankeosio
- D:20 Pohjoinen Sote ja tuottamisen rakenteet – hanke Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus, loppuraportti 1–10/2015
- D:21 Hoitotyön kirjaamisen kehittäminen, RAI-järjestelmän käytön laajentaminen ja hoitoisuusluokitusjärjestelmän käyttöönoton tukeminen
- D:22 Huolenkarkotuspäivä
- D:23 Miten minä kommunikoin - inshorellinen työkirja
-

- D:24 Virta II – hankkeen Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja
- D:25 Laatu lastensuojeluun, Pohjois-Suomen Lasten Kaste – hankkeen Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus Loppuraportti 4/2014–3/2016
- D:26 Virran tuomaa
Esimerkkejä sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä
- D:27 Loppuraportti: Virtaa vielä – Virta II – hanke
- D:28 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän raportti ja suositukset
- D:29 Maaseudun tuetut liikkumispalvelut kaikkien käyttöön MATKA – hankkeen loppuraportti 11/2016
- D:31 Paljon tukea tarvitsee – paljon palveluita käyttävät, loppuraportti 8/2015–9/2017
- D:32 Iäkkäiden maakunnallinen palvelukokonaisuus Kainuussa
- D:33 VESOTE – Vaikuttavaa elintapaohjausta sosiaali- ja terveydenhuoltoon poikkihallinnollisesti -hanke, loppuraportti 2/2017–12/2018
- D:34 Erityislasten omaishoidon kehittäminen Kainuussa – Erinomainen -hanke, loppuraportti 1/2017–12/2018
- D:35 Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen Kainuussa 2017–2018, SOS Kainuu – hanke
- D:36 Sosiaali- ja terveydenhuollon dokumentaatio, kirjaaminen ja tiedonkulku Kainuun sotessa -hanke, loppuraportti 1/2016–12/2018
- D:37 OTE maakunnassa – Polut kuntoon -hanke, loppuraportti 4/2017–10/2018
- D:38 Muutosta, kasvua ja vahvistusta perhekeskuksiin Kainuussa -hanke, loppuraportti 1/2017–12/2018
- D:39 Opas Erityislasten vanhemmuus ja omaishoidon tuki
- D:40 Savuttomana leikkaukseen – hankkeen loppuraportti
- D:41 Kainuun palvelusetelikoekilu – Henkilökohtainen budjetti HB, loppuraportti
- D:42 ISO SOS – Osallistuvat asiakkaat ja vaikuttavat työkoekilut sosiaalityössä -hankkeen loppuraportti
- D:43 Voimaa ryhmästä käsikirja – Osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyä vahvistamassa kuntouttavassa sosiaalityössä ja ryhmässä
- D:44 Kainuun digituki 11/2019–9/2020, Kainuun soten loppuraportti
- D:45 Alueellinen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen, rakenne ja tehtävät
- D:46 Kainuun rakenneuudistus v. 2020–2021-alueellisen valmistelun tukena (KaRa) – hankkeen loppuraportti

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
PL 400, 87070 Kainuu
Puh. vaihde 08 61 561
S-posti kirjaamo@kainuu.fi

sote.kainuu.fi